

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2023. október • XXXIV. évfolyam 10. (395.) szám

Ára: 400 Ft

Foto: Molnár Attila

- Méltósággal emlékezni – a tanítóképzős hősi emlékmű története
- Polgári élet a 20. század elején – a Sauerborn család lakhatási viszonyai
- Egészségügy, sport, élethivatás – interjú dr. Pataki Lászlóval
- Szakadt házak, öreg akácok – elemző séta a Fölvégben

9 771416 446126

Tartalom

- „Idézlek benneteket, hős tanítványainkat..” - A Bajai Tanítóképző hősi halottainak emlékműve (*Mayer János tanulmánya*)..... 3
- Jubileumi díszoklevelek átadása a bajai főiskolákon (*Jász Anikó összeállítása*)..7
- A Sauerborn család lakhatási körülményei a 20. század első felében (*Kordé Nóra írása*)..... 8
- Az első lépés a városi uszodáért (*Sarlós István forrásközlése*)..... 11
- „Családtagjaim többsége az egészségügyben dolgozott vagy dolgozik..” (*Zalavári László interjúja dr. Pataki Lászlóval*)..... 13
- Akácos út (*Masa György áttekintése*)..... 16
- Újrakiadott bunyevác alaplíra (*Lakatos Adél recenziója*)..... 18
- Ballagási történet (Gergely Gyula visszaemlékezése)..... 20
- Az ember pedig igaz hitből él (*Mayer István színikritikája*)..... 22
- Szezonja van: a füge (*Szünder Dezső receptje*)..... 24

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap elején
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János

Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László

Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A Szerkesztő bizottság tagjai:

Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Masa György, Sarlós István, Sipos Loránd,
Szünder Dezső, Zalavári László

Lapalapító:

Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó: Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja

Számlaszám: 11732033 20030119

Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.

E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

Előfizetés: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:

Arculat Nyomda Kft.

Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel: 79/428-944
Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!

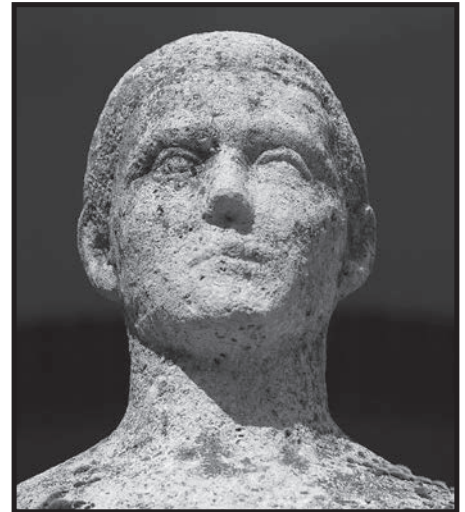
Veszett álmok, csalfa remények

Mayer János

■ Az egykori Tanítóképző udvarán álló emlékszobor főalakja immár majd' kilencven éve büszkén állva, de üres tekintettel néz a jövőbe. A művész talán ezzel fejezte ki, hogy az első világháború a képzős halottak szép jövőről szóló álmait szétfoszlatta: nevüket nem az általuk útjukra indított hálás tanítványok emlékezete, hanem egy örök mementóként szolgáló, szomorú névsor őrizte meg. A szobor évtizedeken át üzent az intézmény hallgatóinak, hogy a hazáért vállalt áldozat soha nem lehet hiábavaló, mai viharvert állapota (egykori, meghitt környezete eltűnt, az alak sürgősen restaurálásra szorulna) pedig azt mutatja, hogy ez a szemlélet lassan a feledés homályába merül.

Élő ember ma nem emlékezhet azon fiatalokra, akik az iskolapadból egyenesen a frontra vonultak be, és aztán életüket vesztették egy értelmetlen háborúban, hiszen déd- és ükapáink korosztályáról beszélünk. Akkoriban a „prepák” döntő többsége a parasztság, kispolgárság soraiból emelkedett ki, számukra a tanítói, esetleg később tanárrá válás *társadalmi előrelépést* jelentett volna. Nemcsak azért, mert a diploma megszerzése után járt nekik a „tekintetes úr” megszólítás és a kor viszonyaihoz képest tisztességes fizetés. (Az elemi iskolában tanítók átlagos keresete a háborút követő szűkös évek után havi 278, a középiskolai tanároké közel 400 pengő volt, márpedig 200-ból „az ember könnyen viccelt”. Ehhez vidéken szolgálati lakás, a fővárosban lakbértámogatás is járt. Nem csoda, ha cseleddre, rendszeres éttermi ebédre, bundára is futotta keresményükből, így lényegében beléptek az *úri középosztályba*.) Hanem azért is, mert a tanító, a tanár a helyi közösség megbecsült tagja, a falusi/kisvárosi társadalom fáklyája volt, akinek véleményére a helyi notabilitások is adtak, minden fontos eseményen ott volt a helyük az előkelőségek mellett. Igaz, munkakörülményeiket nem érdemes a mai viszonyokkal összevetni, egy-egy akkori, osztatlan népiskola néhány tanerővel működött csak, akiknek több évfolyamot egyszerre kellett oktatnia és nevelnie. Ám ezek a fiatal elődök mégis reménykedhettek abban, hogy ha visszatérnek a háborúból, elérik azt a státuszt, amely kellő megbecsüléssel jár együtt.

Ettől most igen távol vagyunk. A mai pedagógus társadalmi megbecsülése legalább annyira megkopott, mint *Medgyessy* szobrának felszíne, és anyagi viszonyai sem összemérhetők azon időszakával, amikor egy tanító négyszer, egy középiskolai tanár ötször annyit

keresett, mint egy napszámos vagy egy ipari segédmunkás. Épp ezért alig van olyan fiatal, aki előrelépést látna a pedagógus pályában; sokan legfeljebb „jobb híján”, mindenféle elhivatottság nélkül választják a pályát, így aztán könnyen el is hagyják azt. A jólétben felnőtt generációk számára pedig inkább *deklasztrálódást* jelentene, ha ezt a szakmát választanék. Persze túlzás lenne azt állítani, hogy a pálya társadalmi presztízse kizárólag az anyagiak miatt csökkent volna odáig, ahol ma van; ahogy azt is illúzió lenne hinni, hogy egy óriási béremelés-sorozat után tömegek özönlene az iskolákba. (A bérek tekintetében némileg jobban álló nyugati világ is krónikus tanárihiánnyal küzd.)

Hasonlóan üres szemmel tekintünk mi is a jövőbe, mint a szoboralak. Manapság háború nem ritkította meg a soraikat, legtöbb tehetséges fiatalból mégsem lesz néptanító. Mert hát mi is vonzaná őket erre a pályára? A fizetés a második világháború óta mindig is alacsony volt, a napi terhelés csak egyre több lett, a szakma megbecsültsége pedig – okkal és ok nélkül is – rosszabb, mint valaha. Pedig ma már senki sem „tekintetes úr”, egy percig sem lehet nádpálcával „nevelni”, de a szakma művelője régen nem is számít a *sötétben világitó lámpásnak*, legfeljebb *szolgáltatást nyújtó iparosnak*, aki igen messze sodródott a mai középosztály létformájától és életszínvonalától. Érdekeit érvényesíteni alig képes, szavára rég nem adnak már a hatalmasságok. A tudás védelmező pajzsa talán ma is ott hever még sokuk lába előtt, csak ez valahogy nem tűnik olyan vonzónak, mint a hírnév, a pénz, a ragyogás és az „önmegvalósítás” lándzsája. Újkori tapasztalataink ugyanis azt sugallják, hogy ezek jó része gyakran elmélyült tudás és tanulás nélkül is elérhető.

Baja köztéri szobrai 8.

„Idézlek benneteket, hős tanítványainkat...”

– a Bajai Tanítóképző hősi halottainak emlékműve

Mayer János

■ Az első világháborút (1914–1918) nem véletlenül nevezik a 20. századi történelem őskatasztrófájának: minden addiginál több ember vett részt (és esett el) benne, minden korábbinál több nélkülözést éltek meg a résztvevő, de sokszor még a semleges országok állampolgárai; államok gazdaságai, politikai rendszerei omlottak össze a háború következtében, az addig ismert nagyhatalmi, társadalmi és világrend is felbomlott. A Nagy Háború – ahogy akkor nevezték – összesen mintegy 10 millió halottat és 20 millió sebesültet követelt világszerte, nem is számolva a háború vége felé megjelenő spanyolnátha-járványról, amelyben az áldozatok száma 20 és 100 millió fő közé tehető, egyes országokban egész generációk pusztultak el. Magyarország katonai veszteségét kb. 550–600 ezer halott, 1,4 millió sebesült és 833 ezer hadifogoly jelentette, nem beszélve arról a sokkról, amelyet a Duna menti monarchia megszűnése okozott.

A háborúban részt vevő országokban alig akadt olyan család, amelyben ne lett volna áldozat, akiknek az esetek többségében nem lehetett megadni a végtisztességet, a katonai áldozatok többsége jeltelen temetésben nyugszik. Elvesztésük fájdalma, a gyász feldolgozása ezzel kollektív szintre emelkedett. Gyáni Gábor történész szerint „a háborús gyász eltér a békebelitől, mivel csak az egyik nemet és kizárólag a fiatal felnőtteket sújtja. Továbbá: rövid időn belül igen nagy számban tarol a halál, ami szin-

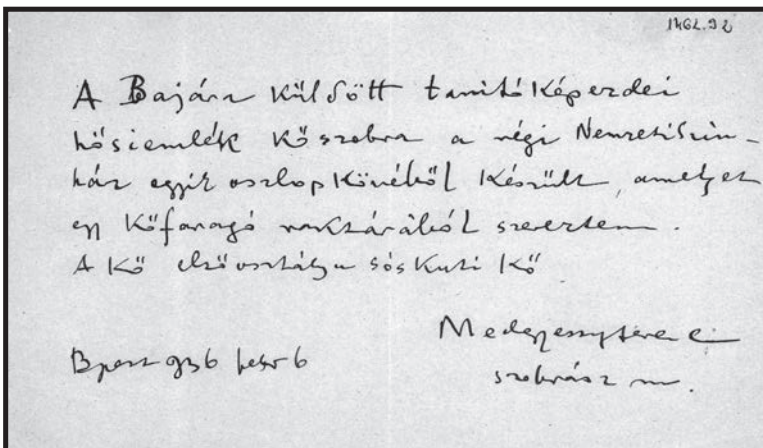
tén erősen sokkolja a hátramaradottakat. Végül: a 19. századi demográfiai átalakulás eredményeként a 20. század elején már viszonylag ritka dolog, hogy előbb haljanak meg a gyerekek a szüleiknél [...]. Ez még megrázóbbá teszi ugyanakkor a hátramaradottak számára a katonák halálát. Ebből is fakad az »örökös gyász«, ami azzal egyenértékű, hogy lényegében sohasem dolgozható fel maradéktalanul a veszteség traumatikus élménye.”

Ezzel is magyarázható, hogy az emlékművek állításában egyfajta fordulat állt be: korábban elsősorban győztes csatákra, dicsőséges hadvezérekre emlékeztető diadalíveket, obeliszket vagy szobrokat állítottak, az első világháború alatt és után viszont helyi és magasabb szinten az egyszerű katonahősök, a harci cselekmények áldozatai előtt is tisztelegni próbáltak. Ennek az is alapját adja Gyáni szerint, hogy „a katona háborús halála, amellyel, hogy egyéni gyászt vált ki a hozzátartozók oldalán, a közösségért, a nemzetért való hősies odaadás gesztusaként általános értelmet (is) kap egyúttal”. A Nagy Háború tette világszerte szokásszerűvé a katonahalottak név szerinti számontartását is, amit leginkább az emlékműveken elhelyezett névsorokkal oldottak meg. E törekvés megvalósításával a katonai temetőben elföldeltek is mind nevesített sírhoz jutottak. (Vö. Gyáni Gábor: *Az első világháború emlékezete*. In: Uő. *A történelem mint emlék(mű)*. Kalligram, 2016. 152 – 185.)

1. Az emlékműszobrászat és jelentősége hazánkban

Magyarországon az ún. emlékműszobrászat csak a 19. század legvégén alakult ki, kezdetben főleg az 1848/49-es forradalom és szabadságharc ismert és névtelen hőseit, megélt nemzeti tragédiákat, illetve a Millenniumot állították a középpontba. Ennek az állítatónak részéről már ekkor propagandisztikus célja volt, még ha ezt a művészet metaforikus ábrázolása révén kívánták is sugallni. (Egyes, első világháborús emlékműveken is alkalmazott motívumok már ebben az időben megjelentek az alkotók eszköztárában.) Mindez azzal is összefüggött, hogy egyre szélesebb társadalmi rétegek jelentek meg a politizálásban, és a köztéren felállított emlékművek azt sugallták, hogy azok köztulajdonok, felállításukkal egyfajta társadalmi kánont igyekeznek kialakítani és – mindaddig, amíg az emlékművek állnak – életben tartani. Szobrok állításával ugyanis ideálokat lehetett teremteni. Az első világháború előtt Magyarországon jellemzően kisebb, helyi közösségek kezdeményezésére készültek köztéri alkotások, az állam jellemzően az első világháború után jelent meg megrendelőként, nem ritkán manipulatív szándékkal. (Hiszen az, hogy minek/kinek állítunk emléket, mindig választás eredménye; és máig alkalmazott általános politikai gyakorlattá vált, hogy a propaganda egyes részleteket kiemel a történelemből vagy egy életműből, és azokat a saját politikai céljaihoz igazítja, ezzel befolyásolva a közgondolkodást.)

Az első világháborús áldozatok nagy száma (és persze a harci szellem ében tartása) miatt helyi és magánkezdeményezésből már a háború éveiben számos alkotás – főleg honvédszobor – született a nemzeti áldozatkészségnek emléket állítva, felállításukhoz általában adakozás is kapcsolódott. Az 1914-ben létrejött Hősök Emlékét Megőrkítő Országos Bizottság (HEMOB) javaslatát felkarolva a belügyminiszter 1915 nyarán körrendeletet bocsátott ki, amelyben az ország településeit hősi emlékművek emelésére ösztönözte, és ezekhez instrukciókat is adott. Egy hadügyminiszteri rendelet folytán a HEMOB ezek művészeti véleményezési fóruma lett. 1917-ben már törvény született az emlékműállítás részleteiről, ennek szerepe főképp az volt, hogy védje a településeket a nyereszkesdők sarkos vesek, emlékműgyárosok silány munkáitól, és a Bizottság komoly művészeket kért fel az emlékművek, szobrok megtervezésére.

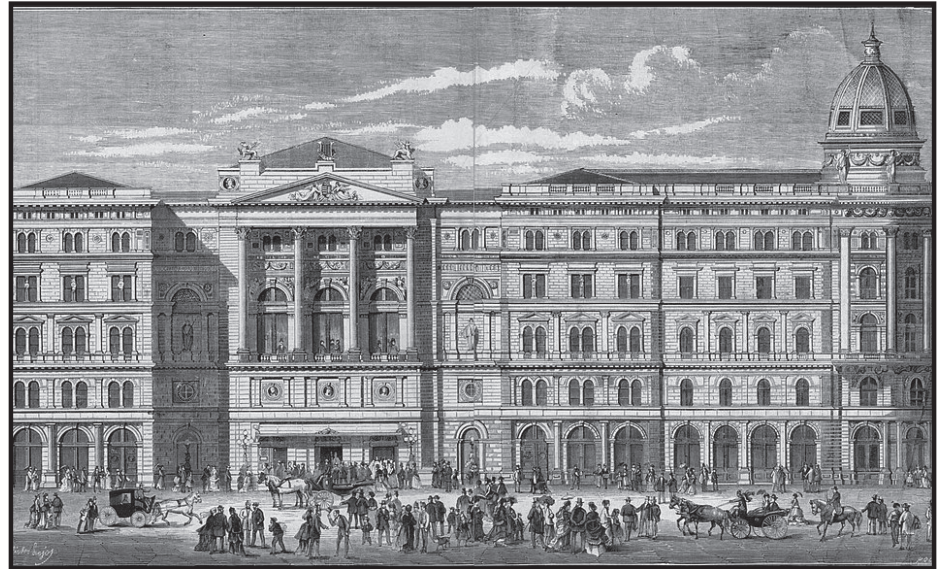

Medgyessy Ferenc „eredetiségnyilatkozata” a szobor alapját képező kőtömbről

(A HEMOB egészen 1924-ig működött.)

1922-ben újabb rendelet szabályozta az eszme felkarolását, és „*olyan emlékmű létesítését írta elő, amely arányban áll a hősök önfeláldozásával és a megörökítő község vagyoni erejével*”, legyen hazafias szellemű és művészi is egyben. (Helyi hatóságok csak a HEMOB hozzájárulásával adhatták ki az engedélyt megemlékező alkotások – emléktáblák, emlékoszlopok és emlékszobrok – elkészítésére.) 1924-től a tervek bírálatát a *Hősi Emléktervek Bírói Bizottsága* (HEBB) vette át, a végleges alkotást pedig megtekintette az *Országos Képzőművészeti Tanács* (OKT) művésze, majd 1934-től az *Országos Irodalmi és Művészeti Tanács* küldötte is. Az emlékművek megrendelésével, elkészítésével kapcsolatos ügyeket a Belügyminisztérium fennhatósága alatt működő *Képzőművészek és Iparművészek Országos Gazdasági Szövetsége* intézte, amiben nevesebb alkotók is részt vettek. Mindezek alapján a 20-as években sokféle alkotással adóztak a hősök emlékének: egyes településeken (pl. Szegeden) *Hősök kapuja*, másutt *Hősök temploma*, *Hősök kútja* született, vagy épp a helyi temetőben alakítottak ki ún. *Hősök ligetét* (környekünkön Csátalján van ilyen). Amint azt *Somfay Örs* rendkívül alapos doktori értekezése (*Az I. világháború magyar vonatkozású köztéri, valamint közösségi hősi emlékei és ezek adatbázisa, Budapest, 2012*) mutatja, a legtöbb ilyen emlékmű 1923 és 1924 folyamán készült el. A háborús emlékműveknek többféle jellegzetes típusa volt: egy részük közkatonát ábrázolt, máshol egy-egy – gyakran több helyen is felhasznált mintára készült – domborműves obeliszket emeltek, de nem volt ritka valamilyen szimbolikus alak (pl. turul) megjelenítése sem. Bármely formát választották is, nem hiányozhatott róla a helyi áldozatok névsora. Magyarországon kétezernél is több köztéri világháborús emlékművet állítottak.

Újabb lendületet adott az emlékműállításnak *Hóman Bálint* vallás- és közoktatásügyi miniszter 1933-as rendelete, amely kötelezővé tette az oktatási intézmények számára, hogy a háborúban elesett tanárokról, diákokról külön is emlékezzenek meg. „[...] mindenütt, ahol még nincsen az iskolák hősi halált halt tanárainak, tanítójának és tanulóinak emlékét hirdető márványtábla, úgy annak mielőbbi fölállítását az iskolák igazgatói minden eszközzel szorgalmazzák. [...] az emléktáblák előtt az iskolák tanárai, tanítói, tanulói kalapemléssel tisztelegni tartoznak. [...] az iskolák

A régi Nemzeti Színház épülete, amelynek oszlopából szobor született

felsőbb osztályaiban évenként egyszer egy magyar dolgozatot kell szentelni az elesett hősök emlékezetének. [...] az iskolák tanulóit, tanáraikat vezetésével évenként látogassanak el a Hősök Emlékművéhez, s ott kegyeletes ünnepséggel hódoljanak az elesett hősök emlékének” – írta elő a rendelet, amely már az erősödő revíziós szándékok ideológiai megalapozását is szolgálta. (Egyes iskolákban – pl. Baján, a III. Béla Gimnáziumban 1925 óta – addig is volt emléktábla, e rendelet hatására az ország további 185 intézményében avattak fel valamilyen hősi emléket.) A bajai Tanítóképző emlékszobra ebbe sorba illeszkedik.

2. Medgyessy Ferenc és első világháborús emlékművei

Medgyessy Ferenc (1881–1958) az 1930-as években szakmai körökben már elismert, de a közvélemény előtt még kevéssé ismert alkotó volt. (Legnagyobb hazai elismeréseit a második világháború után kapta.) Az első világháborúban katonarvosként szolgált – eredeti szakmája orvos volt –, de amennyire a körülmények engedték, alkotóművészeti tevékenységét is folytatta. Készített több hősi síremléket, néhány katonai vezető szoborportróját is elkészítette, számos háborús témájú szoborterve is volt.

Életpályájának kevésbé ismert része, hogy nem sokkal a háború után jó néhány első világháborús hősi emléket készített Magyarországon (*Hete, Vásárosbéc, Vaskút, Szőlád, Isaszeg, Tószeg, Debrecen, Tök, Sáropatak*). 1923-ban emelt vaskúti alkotása támaszkodó rohamsisakos gyalogos katonát ábrázol, aki kezében földre támasztott puskáját tartja. A kompozíció kis különbségekkel lényegében az ugyancsak

által készített 1917-es budapesti *Lengyel Béla-síremlék* felépítését követi, a szőládi emlékmű pedig a vaskúti szobor műkőből készített másolata. A háborút követő nehéz gazdasági helyzetben az emlékművek anyagi értelemben is számítottak a gyakran pénzsűkében lévő művészeknek, akik időnként korábbi terveik motívumait is beleszórták e rendelkezésre készült alkotásokba. Medgyessy szobrai és domborműves emlékei – bár a megrendelők igényeihez neki is igazodnia kellett – sok tekintetben eltérnek a sokszor egy kaptafára készült alkotásoktól. Sáropataki emlékszobrának koncepcióját Medgyessynek kétszer is módosítania kellett: először koszorút fonó lányalapot, később gránátot hajtó férfiaktot tervezett, de végül egyenruhát és rohamsisakot viselő katonát kellett megformáznia, így a művész nem is volt elégedett az elkészült, s végső formájában az átlagos háborús emlékművekhez hasonlító végeredménnyel. „*Fokozatosan gyilkoltatják velem a saját munkámat – amelyre pedig a Képzőművészeti Tanácstól dicséretet kaptam – csak amiatt, mert meztelen, és nem katona. Pedig szerintem éppenhogy minden idők katonáját szimbolizálja*” – írta *László Gyulának*. (*Medgyessy világháborús alkotásairól bővebben* l. *Prohászka László: Medgyessy Ferenc első világháborúval kapcsolatos plasztikai alkotásai = A Hadtörténeti Múzeum Értesítője* 17., Bp. 2017. 235 – 256.)

3. A bajai szobor története

A bajai Tanítóképzőt (ma: *Eötvös József Főiskola*) is súlyosan érintette a világháború, már az első háborús évben 43 – 3. és 4. éves – tanulója és 9 tanárát vonultatják be, az 1914/15-ös tanévben a felvett 239 diák közül csak 174 kezdhetette meg

tanulmányait, és a hadköteles kort elért „prepák” sorozása a következő években is folytatódott. A bevonult és a háborúban elesett korábbi növendékek számáról nincs megbízható adat. Az intézmény internátusát és több tantermét a háború folyamán vöröskeresztes kórház céljaira foglalták le, és egy ideig el kellett helyezni benne az erdélyi román támadás (1916) miatt elmenekült székelykeresztúri intézet tanárait és tanulóit is.

A szerb megszállás (1918–21) alatt az intézet falai között adták át a magyar katonák a szerbeknek a fegyvereiket. Miután az intézmény vezetése megtagadta a hűségeskü letételét, a megszálló hatóságok időlegesen felfüggesztették a működését, és 1919. július 19-én megbízottaik lefoglalták a Képző felszereléseit és bútorzatát is. Az oktatás a következő tanévben ennek ellenére megkezdődött, bár néhány hónapig tűzifa hiányában szünetelt, a tanárok pedig a szerb megszállás 33 hónapja alatt egyáltalán nem kaptak fizetést. Sőt, 1921 és 1925 között az intézmény megszűnésének veszélye is fennállt (ui. Baja megyeközponttá válásával a vármegyei igazgatás használta a tanulólétszám csökkenése miatt kihasználatlan helyiségeket), és csak 1925-től vehették újra birtokba az egész épületet.

A fent említett miniszteri rendelet hatására a Tanítóképző pályázatot írt ki az iskola ismert hősi halottainak emléket állító alkotás megtervezésére; Baja városa a célra – régi pénzben számolva – 2 millió koronát ajánlott fel. A pályázaton az ipari tanonciskola fiatal tanára, *Miskolczi Ferenc* (1899–1994) tervét találták a legjobbnak, és őt kérték fel a megvalósításra is. Ebből *dr. Aszalós Imre* visszaemlékezése szerint adódott némi feszültség, ugyanis az intézethez jobban kötődő, a város művészeti életét irányító *Éber* család – id. *Éber Sándor* ebben az időben Tanítóképző tanára volt – valószínűleg azt várta volna, hogy őket kéri fel, bár pályázatot nem nyújtottak be. Mindenesetre alighanem ezzel magyarázható, hogy a helyzetben felelősnek tekintett *Ártinger* (később *Oltványi*) *Imre* által bajai művészek Budapesten szervezett kiállításához *Éberék* egyetlen képet sem adtak (vö. *interjú dr. Aszalós Imrével, 1971. július – a bajai Türr István Múzeum adattára*).

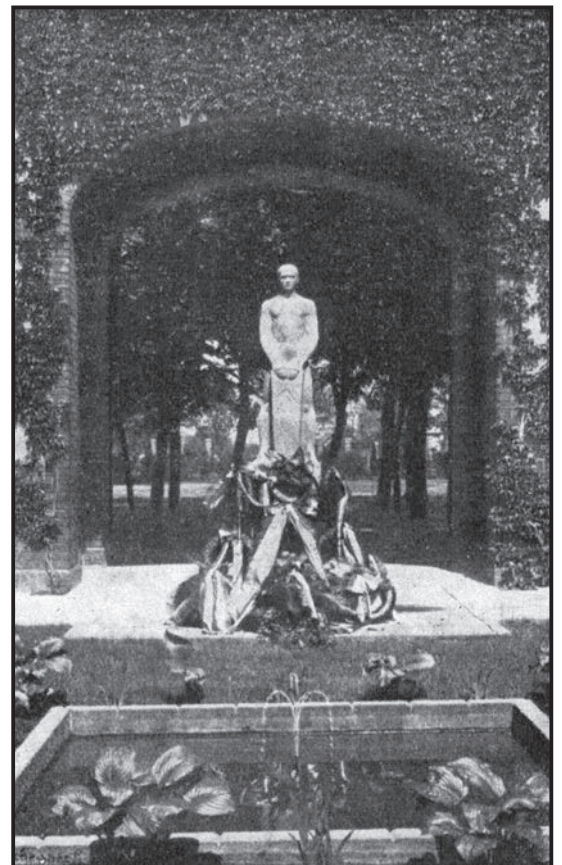
Miskolczi nem egyszerű szobortervvel pályázott, hanem elkészítette az emlékmű építészeti részét és a szobor kompozíciójának grafikai vázlatát is. A művész nemcsak a szoborra összpontosította figyelmét, hanem tekintetbe vette az intézet és interná-

tus (a mai A és B épület) közötti térséget is. A két épületrészt összekötő folyosó (a „sóhajok hidja”) elé került volna az eredetileg kardra támaszkodó ifjú szobra, előtte egy vízmedencébe csordogáló kis szökőkúttal. Végül azonban az emlékmű központi alakját mégsem ő, hanem a szobrászként nála jóval elismertebb Medgyessy Ferenc készítette el, aki nagyjából ugyanebben az időben két másik bajai megrendelést is kapott, egyrészt a Jelky-szoborra (l. erről cikkünket lapunk 2022/3. számában), másrészt a Liszt Ferenc Kör emléklapoktájának megalkotására. Az új megbízás történetére a bajai alkotó így emlékezett vissza: „[...] én közben fennjártam Pesten, és Medgyessy akkor eldicsekedett, hogy nagyon szép köve, szép homokköve van, amiből nagyon kedves szobrot tudna kifaragni, és akkor mondtam, hogy én egy pályázatot megnyertem, amelynek egy ilyen kb. életnagyságú ilyen szobor kellene, és ő azt mondta, hogy nagyon szívesen csinálna kőből, és még pedig megfelelő összeget is mondott, hogy mennyiért lehetne, ami a tanítóképző költségvetésével egyezett is, így akkor abban egyeztünk meg, hogy ő csinálja a szobrot, én pedig részletes rajzát az alapnak, amelyen a hősöknek nevei és egy felirat szerepel [...]” (vö. *Késmárky Mária* interjúja Miskolczi Ferencel. 1971. július. A bajai Türr István Múzeum adattára. Kézirat.)

Érdekesség még, hogy a szobor alapját jelentő kőtömb a régi, egykor a budapesti Múzeum körút és a Rákóczi út sarkán álló, 1913-ban lebontott Nemzeti Színház egy oszlopának darabja volt. (Eredetéről Medgyessy a városnak írásban is nyilatkozott.) A Budapesten élő művész a kőbe faragást azzal a módosítással vállalta, hogy az álló fiatal férfiak az eredetileg tervezett kard helyett pajzsot tartson maga előtt, amelyen könyv látható. (A pajzs alakjánál fogva alkalmasabb a kissé szétvetett lábbal szilárdan álló fiatal fiú kőtömbszerű megfogalmazására, amellyel, hogy jól kihasználható felületet kínál jelkép – jelen esetben a tudományt szimbolizáló könyv – finom jelzésére.) A talapzat oldallapjaira a 36 hősi halott tanár és növendék nevét vésték, az előlapon az 1914 / + / 1918 felirat olvasható. Elé egy mesterséges tavacska (melyben a szoboralak tükröződött) került kis szökőkúttal, továbbá egy előkert

is, amely jobban kiemelte az alkotást akkor még kevésbé beépített környezetéből, hiszen az utca felé nyitott volt.

A szobor már 1935-ben készen volt, sőt az év őszén már a helyére is került. Ellenében a művész kezdetben sok gúnyolódást és értetlenséget kiváltó Jelky-szobrával, a hősi emlékmű már hivatalos felállítása előtt elismerő kritikákat kapott a szakmától: *„A bajai tanítóképző hősi emléke már egészen más tartalommal mutatja be a háború hőseit. Szép ifúnak arányos, meztelen alakjában testesíti meg, aki nyugodt komolysággal, helyéből ki nem mozdíthatóan, várakozva néz a messzeségbe, bátran és tudatosan néz szembe a halállal. Elszántsága sokkal jobban vértelmezi, mint bármiféle fegyver, azt a dacos, fiatal akaratot jelképezi, mely nem ismer semminemű félelmet. Fiatalsága izmos testének minden ízével életvágyat és életrehivatottságot sugároz és íme az élet küszöbén mégis távoznia kellett! Büszke alakja nem kelt szánakozó hálaérzetet, mint a rohamozó földművesek reliefje, hanem mély szomorúság fátyla borítja. [...] Medgyessyt az ember érdekli, az egyéni vonásokat kerüli, művészete erősen jelképes hajlandóságú. Szobrai nem kapcsolódnak esetlegességekhez, magasan kiemelkednek a mindennapi-*

Az emlékmű régi környezetében, kevéssel felavatása után (1936)

ság fölél, az emberi lét ősi erőit szólaltatják meg. Ez nem csekély időtlenséget ad alkotásainak. Ez az időtlenség pedig fölötté közvetlenné teszi Medgyessy szoborműveinek hatását. Mintha nem a mi korunkat, hanem magát az emberi létet ábrázolná, melyet a mi kis életünkhöz képest végtelennek érezzük, mert múltja és jövője egyaránt a messzeségbe vész. Szellem és test éppen úgy összeformak alkotásaiban, mint az igazi művészetben a forma és a tartalom. [...]” (Farkas Zoltán: *Medgyessy Ferenc új emlékművei = Magyar Művészet, 1935/11.*) A kortárs bajai sajtó tudósítója így lelkenedett a város új emlékműve kapcsán: „A vörösmárvány kő komor tragédiáját büszke fájdalommal őrizi a szobor, mely mai arca előtt is egy darab magyar történelemre tekintett vissza. Valószínűleg csak kevesek előtt tudott tény, hogy a fiú tanítóképző intézet hősi szobra a hajdani Nemzeti Színház oszlopsorából való, [...] a régi magyar színjátszás többi patinás nagyjának dicsőségét látta ez a kő; most tragikus végzettség folytán egy város nemes gyászának és veszteségének dokumentuma. [...] A szobormű kétszeresen méltó arra, hogy amikor a bajai közönséget arra viszi útja és villanásnyi időre megáll a hősi fiúk emléke előtt; gondoljon egy pillanatig megbecsülés-sel és szeretettel a régi magyar múlt, a magyar színművészet nagy apostolaira is, akik e kőnek már életükben kiérdemelték a halhatatlanságot.” (Baja – Bácska, 1936. február 19.)

Az avatónnepséget végül 1936. május 3-án tartották. Ezen a két művész személyesen jelen volt ugyan, de komoly szerepet nem kaptak az intézményi és városi vezetés mellett. Az ünnepest 11

órákor a *Nemzeti Hiszekegy* eléneklésével kezdődött, a hivatalos avatóbeszédet Amler Antal nyugalmazott főigazgató tartotta volna, de gyengélkedése miatt – az időt tanár nem sokkal később el is hunyt – szövegét végül *Chobodiczky Alajos*, az intézet tanára olvasta fel. A címzetes igazgató, aki a hős tanítványokat „*Szibéria jégmezőiről, Doberdó forró szikláiról s az édes Haza anyai földjéből*” hívta tetemre, egyebek mellett azt hangsúlyozta, hogy a hős diákok áldozata nem volt egészen hiábavaló, mert az utódnemzedék folytatni fogja a Haza feltámadásáért megkezdett harcukat. A fájó szülői szíveket pedig a „tanítók tanítója, az Isteni Mester” vigasztalja azzal, hogy elfogadta a múlt bűneiért hozott áldozatot egy jobb jövő zálogául, amikor hazánk ismét nagy és boldog lesz. Miután a *Herr György* tanár által vezényelt ifjúsági énekkar katonadalokat énekelte, *Tóbiás Ferenc* 5. éves tanítónövendék *Gyula diák (Somogyváry Gyula) Boldog szunnyadókhöz* c. versét szavalta el nagy átléssel. Az intézmény nevében *Dobosy Elek* főigazgató vette át a szobrot. Ő azt emelte ki, hogy a bejárat közelében felállított hősi emlékmű „az intézeti szellem őre”, amely figyelmeztet és buzdít a a leg-tökéletesebb kötelességteljesítésre s arra, hogy a történelmi feladatokat (a nemzet-tudat építése és őrzése, a haza szeretete és védelme, közösség teremtése) teljesíteni kell. Ezek minden ember számára érvényesek, de a tanítónak még többet jelentenek: „*Magyar tanító, nem elég, hogy magad értékes ember légy, értened kell ahhoz is, hogy másokat ilyen értékes emberekké tudj művelni*”, akik tiszta lélekkel tudnak majd imádkozni, becsülettel élni, de ha kell, a hazáért becsülettel meghalni is – fejtette ki a főigazgató.

Egy újabb szavalat (*Lázár József* növendék *Sas Ede Magyar végrendelet* c. versével) és a Szózat előadása után kezdődött a koszorúzás. A városi törvényhatóság koszorúját elhelyező *dr. Borbíró Ferenc* polgármester rövid beszédet is mondott. Szerinte az emlékmű nem egyszerűen tanítványokat örökít meg, hanem azok örök dicsőségét hirdeti, akik tanítványokból halhatatlan tettükkel egyszerre tanítómesterei lettek az egész nemzetnek. Büszke érzéssel méltatta az intézményt (amely akár vérüket is áldozni kész tanítókat nevel a hazának), a tanári kart (amely ápolja e nemes lelkületet), az ifjúságot (amely olthatatlan lánggal ég e tanításra) és az áldozatokat (akiknek hősi áldozatát művészi ihlet véste kőbe példaképül). A hősi emlék művészi értékével egyik beszéd sem foglalkozott, az alkotók nevét is csak a főigazgató említette meg. A második világháború előtt az emlékműnél rendszeresek voltak a megemlékezések (koszorúzások, gyertyagyújtások), a nemzetiségi tanítók az avatás évében tartott nyári továbbképzésének már záróakkordja volt a tiszteletadás.

A tanítóképző hősi emlékműve máig a régi helyén hirdeti az elhunyt hősök dicsőségét. Igaz, a környezet némileg megváltozott körülötte: a szoboralak elől eltűnt a medence, a szökőkút és az előkert is, és miután ma az intézmény előtt halad el az 55-ös főút, az alkotás – amelyre az eredeti névsor mellé utólag néhány 2. világháborús áldozat nevét is bevették – egy kerítés mögé szorult, így ma kevesebb figyelmet kap. Az értékes szoboralak és környezete mára sürgősen restaurálásra szorulna, hogy örök mentőként emlékeztessen az első világháborús fiatal áldozataira. ■

Megyei kitüntetések a közelmúltban

Nemrégiben, a dr. Szobonya Zoltán Emléknep keretében adták át a 2023. évi vármegyei elismeréseket és kitüntetések Kiskunmajsán. A díjazottak között ezúttal is több, városunkhoz és szűkebb régióhoz kötődő személyiség is volt.

A Bács-Kiskun Vármegyei Önkormányzat Közgyűlése *Dr. Szobonya Zoltán Emléklap* elismerését kapta meg **Dr. Horváth Teréz** (Baja), **Preininger György János** (Baja), valamint posztumusz **Paulisz Lajos, Gausz István és Beck István** (Hajós).

Bács-Kiskun Vármegye Lakosságának Védelméért díjban részesült Faddi József mezőőr (Sükösd) és **Ossó János**, a BKV Katasztrófavédelmi Igazgatóság Katasztrófavédelmi kirendeltségének vezetője (Baja); *Bács-Kiskun Vármegye Nemzetiségeiért kitüntetést kapott: Balatinác István*, a Hrvatski Glasnik bácskai tudósítója, főszerkesztő-helyettese (Hercegszántó) és **Schusztter Istvánné**, a helyi Német Nemzetiségi Önkormányzat elnöke (Császártöltés); *Bács-Kiskun Vármegye Nemzetközi Kapcsolataiért elismerésben részesült: Fekete András*, a Rákóczi Szövetség Bácskai Szervezetének elnöke (Felsőszentiván).

Minden díjazottnak sok szeretettel gratulálunk!

A Bajai Honpolgár szerkesztősége és a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma

Jubileumi díszoklevelek átadása a bajai főiskolákon 2023-ban

■ Jász Anikó

Évek óta szívmengető és megtisztelő hagyomány Baja mindkét felsőoktatási intézményében, hogy a tanévnyitó ünnepélyen a tanulmányaikat kezdő diákok jelenlétében adják át az évtizedekkel korábban végzett hajdani diákok számára díszoklevelüket. Ebben az elismerésben azok részesülhetnek, akik egész pályájukat a diplomájuknak megfelelő munkával töltötték. Az oklevelük megszerzését követő 50 év után arany, 60 év után gyémánt, 65 év után vas, 70 év múltával rubin diplomával köszönti őket alma materük.

Az Eötvös József Főiskola díszoklevél-átadója

Magyarország egyik legrégebbi, 153 éve működő tanítóképző intézményében, a mai Eötvös József Főiskolán a 2023. szeptember 4-én tartott tanévnyitó ünnepélyen a jubiláló pedagógusokat dr. Kanizsai Mária főiskolai tanár köszöntötte. Az ünnepeltek nevében Varjasi János István aranydiplomás pedagógus mondott a diákévekre visszaemlékező beszédet, majd Balla János aranydiplomás pedagógus szavalattal köszöntötte volt diák-társait. A 2023-ban a főiskola egykori diákjai közül 76 pedagógus vált díszdiploma átvételére jogosulttá: az 1953-ban végzett (rubin diplomás) 3 fő, az 1958-ban végzett (vas diplomás) 20 fő, az 1963-ban végzett (gyémánt diplomás) 18 fő, illetve az 1973-ban végzett (arany diplomás) 35 fő.

Dr. Szilágyiné dr. Szinger Ibolya rektortól 33-an díszoklevelüket személyesen vették át, a többiek postai úton vagy más közintézményben kapják kézhez.

Rubin díszdiplomát kapott: Dr. Bay Lászlóné, Lavati Jánosné (óvónő) és Papp István. **Vas díszdiplomát** kapott: Berek Lajos, Csordás Tibor, Fekete József András, Gömzsi Imréné, Grosán Pál, Halasi Mihály, Hlavati Andrásné, Huszárik Sámuelné, Jávora Zoltánné, Kispál Lajos, Papp Illésné (óvónő), Pásztor Istvánné, dr. Pongó Tivadarné, Sümegei Péter, Szűcs Antalné, Ujvári Józsefné, Varsányi Józsefné, Végh Ferenc, Vén Lajos és Zórity Mátys. **Gyémánt díszdiplomát** kapott: Balogh Zoltánné, Barna Árpádné, Benke Józsefné, Bercsényi Péterné, Berta László, Csordás Józsefné, Erdélyi Tiborné, Gazsi József, Harnos Jenőné, Kónya Attiláné, Kovács Lászlóné, Matos József, Mazán Györgyné, dr. Rendek Magdolna, Rónai Mihályné, Rott Nándorné, Sajti Vilmosné (óvónő) és Zöldi-Kovács János. **Arany diplomát** kapott:

Az Eötvös József Főiskola (tanítóképző) jubilánsai

Baka Jenőné, Balla János, Baloghné Wusching Mária Ágota, Domokos Mária, Erdélyi Árpádné, Farkas Ferencné, Fazekas Istvánné, dr. Fülöp Józsefné, Göbl Tiborné, Havasi Jánosné, Hernádi Tamásné, Józsa József Jánosné, Juhász Istvánné, Juhász Emma Mária, Katona Árpád Györgyné, Kovács Tivadarné, Kun Istvánné, Ledenyák Imréné (óvónő), Mártonné Makkos Anna, Méder György Lászlóné, Náldai Józsefné, Ott Józsefné, Paulicska Béláné, Pestalinyé Sárossy Ilona, Pesti Tibor Lajosné, Riedl Károlyné, Somogyi Sándorné, dr. Szénászy Mária, Tapodi Borbála, Temesi Józsefné, Téli Márta Lidia, Tóth-Szöllös Istvánné, Töröcsik Istvánné, Varjasi János István és Virágh József.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Víz- tudományi Karának (NKE-VTK) díszoklevél-átadója

2023. szeptember 1-jén az intézményben megrendezett ünnepélyen az 50 évvel ezelőtt diplomát szerzett mérnököknek adtak át arany díszdiplomákat. Dr. Bíró Tibor, a Víz- tudományi Kar dékánja köszöntőjében kiemelte, hogy az ünnepeltek a Felsőfokú Vízgazdálkodási Technikumban kezdték meg tanulmányaikat, majd emelt szinten a Budapesti Műszaki Egyetem Vízgazdálkodási Főiskolai Karán vízellátási és csatornázási, valamint általános mezőgazdasági és vízgazdálkodási szakon szereztek üzemmemóriai oklevelet.

Az aranydiplomások nevében Urbán József mondott ünnepi beszédet, visszaemlékezve a főiskolai éveikre. Az 1973-ban végzett 213 vízügyi szakember közül 40 fő személyesen vette át egykori alma materében a díszdiplomáját Bíró Tibor dékántól és dr. Cimer Zsolt oktatási dékánhelyettestől, a VTK Alumni Bizottság elnökétől.

Vízellátási és csatornázási üzemmemóriaként **arany diplomában** részesült: Antal Lázár, Barta István, Barta Istvánné, Farkas János, Fogarasi Tamás, Frank Dezső, Gyalog István, Himerné Somi Gyöngyi, Juhászné Perjés Emőke, Kisény Kaposvári Mária, Kurilla Józsefné (posztumusz), Magda Zsigmond, Miklóshalmi Péter Pál, Orosz Imre, Reményi András, Saághy György, Schauer Gáspár, Schmalz Béláné, Szabó László, Szabóné Wiszt Mária, Vajda Lajos, Vancsura Miklós, Vanya János és Varga Tibor György.

Általános mezőgazdasági és vízgazdálkodási üzemmemóriaként arany diplomát kapott: Cifka József, Cserkúti András, Cserkúti Andrásné, Csizsár László, Emszt Gyula, Farkas István, Ferenczi Zoltán Lászlóné, Gregority Antal, Hány János, Horváth Ferenc, Mezei József, Sági József János, Schmalcz Béla, Süle Gyula Tamás, Szemes József, Urbán József és Veszeli András.

(Köszönöm dr. Fátrai Klárának az adatok összegyűjtéséhez nyújtott segítségét) ■

Az NKE (vízügyi főiskola) díszdiplomásai

A Sauerborn család lakhatási körülményei a 20. század első és második felében

– özvegy Sauerborn Károlyné visszaemlékezési alapján (1.rész)

„Kis szobám falán még most is függ egy családi fénykép, gyakran elnézem, szülőházam udvarában ülünk szüleim, Jenőke és én, mint kis baba anyám ölében.”

özv. Sauerborn Károlyné,
szül. Schumacher Viktória

Kordé Nóra

■ A Sauerborn család Baja város befolyásos polgárcsaládja volt a 20. század első felében. A családfő, dr. Sauerborn Károly (1891–1937) vagyonos gazdálkodó, nagy földbirtokokkal rendelkezett, Bács-Bodrog vármegye társadalmi és politikai életének jeles személyisége volt. Felesége, Sauerborn Károlyné született Schumacher Viktória (1897–1977) szintén tekintélyes családból származott, édesapja Schumacher Frigyes (1838–1909) 1871 és 1883 között bajai postamester volt, később földbirtokain gazdálkodott. Hogyan élt a család, milyen volt a lakáskultúrájuk, arról ad képet az a szalngarnitúra, amelyet a Türr István Múzeum állandó helytörténeti tárlatában láthatunk. Ezt a képet egészítik ki a különböző használati eszközök és dísz tárgyak, a családi fotók, az iratanyag és özvegy Sauerborn Károlyné visszaemlékezései, amelyeket csak sok évvel később, Edit lánya hatására vetett papírra.

Sauerborn Edit (1934–2021) 2017-ben kereste meg a múzeumot, hogy egy családi fényképet adományozzon a helytörténeti gyűjteménynek. A keretezett fotó nagypapját, Schumacher Frigyeszt ábrázolta családjá körében, a Haynald (ma: Táncsics) utca 38. szám alatti családi házuk udvarán. Erről a képről emlékezett meg az özvegy a cikk címe után idézett sorokban. Az ajándékozás több tárggyal és dokumentummal kiegészült, mivel Sauerborn Edit időközben úgy döntött, hogy ezeket is a múzeumnak adományozza, hogy „hazatérhessenek”. A tárgyakat Merk Zsuzsa történész-muzeológus vette nyilvántartásba, és dokumentálta a család Sauerborn Edit által ismertetett történetét is. Az adomány egy 19. század végi neobarokk szalngarnitúrából állt: nyárfa asztallal, barokkos mintájú, bordó kárpittal ellátott székekkel és kanapéval, vitrines szekrénnel, írószekrénnel, két nagyszekrénnel, órákkal, porcelán kávé- és teáskészletekkel, porcelán dísz tárgyakkal, két díszes fényképalbummal és egyéb használati eszközökkel. A dokumentumok között pedig személyes iratok másolataival, részletes csa-

ládával, egy 1947-es, Sauerborn Edit által vezetett diáknaplóval és két A5-ös füzetrel, amelyet özvegy Sauerborn Károlyné vezetett már idős korában, 1968 és 1971 között. Utóbbi „naplók” (a korábbi *Életemből* címmel 1968 októbertől és 1970 augusztusa, a későbbi *Napló* címen 1970 szeptembere és 1971 augusztusa között íródott) azokat az emlékeit tartalmazták, amelyek meghatározók voltak élete során, visszautalva szülei 19. századi életútjára és saját családjának 20. századi történetére. Írásomban az özvegy visszaemlékezéseiből idézek a téma kifejtéséhez. Ezáltal persze a történet teljesen szubjektív értelmezését láthatjuk, ráadásul jelentős időbeli eltolódással.

Az ajándékozott tárgy- és dokumentum-együttes a gyűjteménygyarapítás szempontjából is rendkívül fontos, hiszen a társadalomtörténet, a polgári életmód bemutatására kiválóan alkalmas lévén, a múzeum 2021-es állandó kiállításában is kiemelt helyet kapott. Mindezek alapján igen érdekes, a 19–20. századi történelmi események hatásait magán viselő családtörténet rajzolódik ki az érdeklődő előtt. Jelen cikkben a polgári család lakhatási körülményeit vizsgáltam. Azt, hogy a jómódú, hatalmas birtokokkal és kastéllyal is rendelkező család hogyan vált nemkívánattossá és megbélyegzetté saját lakóhelyén, és mindezek következtében hol és hogyan élt a 20. század második felében. Idén Sauerbornék történetét a bajai MNÁMK csapata is témaként választotta egy, a német köztársasági elnök által meghirdetett történelemversenyhez. A diákok kisfilmjükért különdíjban részesültek.

Írásomban sorra bemutatom azokat a helyszíneket, amelyek az özvegy beszámolója alapján a család lakóhelyei voltak. Visszatekintve öregkori sivár lakáskörülményeiből, sokszor

szinte luxusként írja le a korábbiakat: „Régen te, milyen jó volt, mire felkeltem, be volt fűtve a fürdőszoba, meleg az ebédlő, megterítve a reggeliző asztal, csak le kellett ülni a párolgó tejeskávéhoz. Most meg...”

A Haynald u. 38. szám alatti családi ház időszaka – a 19. század végétől az 1940-es évek végéig

„Sokszor sajnálom, hogy nem fényképeztem le bajai otthonom egyes részleteit, amely olyan barátságos és lakályos volt, mielőtt minden elveszett és összeomlott körülöttem, de talán jobb is így, minek gyűjteni a fájó emlékeket, jobb elhessegetni magamtól.” Visszonyítási alapként jelenik meg a naplókban a Haynald utca 38. szám alatti ház, amelyre a szerző többször visszatekint. Valószínűleg azért meghatározó Viktória számára, mert életének idilli időszakát, a gyermekkorát élte meg itt. Szülei családi háza valószínűleg már édesapja, Schumacher Frigyes postamestersége idején (1871 és 1883 között) a család birtokában volt. Schumacher Frigyes (1838–1909) és *Lebach Krisztina* (1857–1941) egyaránt a délvidéki Cservenkáról származott, házasságkötésük után Baján telepedtek le. Két gyermekük született, a kilencéves korában meghalt Jenő (1889–1899) és a történet elbeszélője, Viktória. A családi házban működött egykor a postahivatal is, legalábbis a házmesteri lakrész kapcsán utalt erre a visszaemlékező özvegy: „A kapun túli házrész, mely valamikor postahivatal volt, lett részben a lakásuk [azaz a házmesterék lakása].”

A Haynald (Táncsics) utcai ház udvara

Az evangélikus vallású Schumacher Frigyes – aki többször töltötte be az egyházfelügyelői tisztséget – és felesége rendszeres adományokkal támogatták a helyi gyülekezetet. Fiuk, Jenő halálakor alapítványt létesítettek egyházfenntartási célokra, de felekezetük javára később is rendszeresen adományoztak. A család jó anyagi körülmények között élt, házukban szép polgári otthonot tudtak berendezni, az udvart rendezett virágoskert ékesítette, több melléképület és virágház is csatlakozott hozzá. A múzeum állandó tárlatában látható szalonbútorok és iparművészeti tárgyak java része még Lelbach Krisztináié volt.

Cservenka – ahonnan a szülők származtak – szintén meghatározó helyszíne volt Viktória gyerekkorának. „Cservenka, ez is egy lényeges eseménysorozat a gyermekkoromnak. A család apai és anyai részről onnan származott. Anyám apja jómódú kereskedő és földbirtokos volt, apám szülei elszegényedtek a 48-as forradalom következtében, mert vagyonuk jó részét Kossuth-bankóban volt, és ezek a forradalom leverése után megsemmisültek. (...) Mi évente kétszer, tavasszal és ősszel mentünk le anyámmal Cservenkára, mindig csak 1 vasárnapra, szombaton érkeztünk és hétfőn utaztunk vissza. Eleinte csak a Szabadka–Zimonyi fővonalról lehetett megközelíteni. Nagybátyám kocsi küldött értünk Verbászra. Később kiépítették a szárnyvonalakat Zomborból, akkor már vasúttal utazhattunk odáig. Én szerettem Cservenkán lenni. Nagyanyámnak szép nagy háza volt 4 szobával, üvegfolyósóval és megszámlálhatatlan sok mellékhelyiséggel: konyhák, kamrák stb-k legalább 2 volt. Az egész házat ő egyedül lakta egy háztartási alkalmazottal. Nagy udvar és kert is volt hozzá. Ma egy ilyen méretű házban 3-4 család kényelmesen ellakhatna. De abban az időben a jómódú emberek ilyen, sőt ettől jóval nagyobb házakat építettek, akár szükségük volt rá, akár nem.”

A Schumacher család 1904-ben megvette az eredetileg a Latinovits család tulajdonában lévő bácsborsódi kastélyt a birtokkal, így növelve a családi birtokállományt. A családfő 1909-es halála után özvegye vette át a birtokok irányítását, ő rendezte be a kastélyt is, mivel azt korábban nem teheték meg. Az első világháború végén és a szerb megszállás időszakában (1918 vége és 1921 augusztusa között) Borsódon rendezkedtek be, mivel a bajai, Haynald utcai házukban szerb katonaság volt elszállásolva, és csak ennek vége után tudták újra elfoglalni.

Ezen időszakra esett Viktória házasságkötése is: „1919. augusztus 5-én mentem férjhez. Az esküvőt szerény keretek közt a borsodi templomban tartottuk. Akkoriban ugyanis a

A család által 1904-ben megvásárolt bácsborsódi Latinovits-kastély

bajai háromszög szerb megszállás alatt állott, mert ők is igényt tartottak rá, csak 1 évvel [2 évvel] később került ismét vissza az anyaországhoz.” A kastélyt ezek után csak mint nyári lakot használták: „Minden nyarat, sőt mikor már nem jártam iskolába, májustól-novemberig, tehát gyöngyvirág-nyílástól lombhullásig tartózkodtunk itt. Édesanyám itt kiélhette virágszeretét és kertészszervevényét.”

Viktória férje, dr. Sauerborn Károly zombori gyógyszerész családból származott, jogi végzettséget szerzett, majd Bonnban az agrárügyet hallgatója volt. Szakmai tudását saját családi birtokaikon igyekezett kamatoztatni, a Bácskában és Szlavóniában lévő földbirtokok irányítását 1914-ben vette át. A trianoni béke következtében a délvidéki birtokait elveszítette, a megmaradt bácskai földeken és felesége birtokain gazdálkodott tovább. „Férjem, aki maga is vagyonos családból származott, kiváló gazda volt, jogi doktorátusa mellett elvégezte Bonnban az agrár egyetemet is. Szükség is volt egy erős férjkézre, aki nemcsak hozzáértéssel, hanem szervező képességgel is bír. Anyám a megváltozott és bonyolult gazdasági körülmények között úgysem tudta volna a birtokot tovább vezetni. A házunkkal szomszédos telken építettett magának egy szép kényelmes kis házat 3 szoba hallost, a két udvart kapu kötötte össze, bár mikor átjáróghattunk.” Viktória édesanyja átköltözött a szomszédos Kölcsey utcába, itt a 46. szám alatti telken építettett egy kisebb házat, a Haynald utcai ingatlan pedig a fiatalok családi háza lett. Sauerborn Károly és Schumacher Viktória házasságából három leány született: Ida (1920–2013), Hilda (1923–1965) és Edit (1934–2021). A házaspár az 1920-as években több külföldi utazást tett: eljutottak Olaszországba, Ausztriába,

Svájcba, Franciaországba, gyermekeikkel pedig belföldön kedvelt úticéljuk volt a Balaton. (Sauerborn Károly már ifjúkorában is sokat és szívesen utazott, nagyobb tanulmányutakat tett, bejárta egész Európát és Észak-Afrikát.) A család igen jó anyagi körülmények között élt: „Férjem ezalatt megnövelte a család anyagi jólétét, általában szerencsés kezű ember volt, minden sikerült neki, amibe belefogott. Ennek dacára, vagyoni körülményeinkhez képest szerényen éltünk, átalakítottuk bajai házunkat, új bútorokat vettünk, néhány külföldi utazás ez volt minden.”

A családfő a birtokok vezetése mellett politikai szerepet is vállalt, a bácsalmási kerület ellenzéki, független kisgazdapárti országgyűlési képviselője volt, 1931-ben választották meg, és 1935-ig viselte a tisztséget. Még egyszer indult a választáson, de akkor nem sikerült bekerülnie a parlamentbe. Sauerborn Károly nagy tekintéllyel bírt nemcsak Baján, hanem Mohácson is, a két város virilistái közé tartozott, mivel hatalmas családi birtokaik voltak Baján (Sumáron), Borsódon és a Mohácsi-szigetben is. Sauerborn Károly Budapesten is építettett egy bérházat, legalábbis úgy tűnik, hogy ő fogott bele a „beruházásba”, de ténylegesen az már csak a halála utáni időszakban, 1939–1940-ben valósult meg. A négyemeletes bérház tervdokumentációjának adatai alapján már az özvegy volt az építető, Antal Dezső a tervező, Varga Antal pedig a kivitelező, az akkori címe pedig az Attila utca 43. (mai címe: Attila utca 83.) volt.

Sauerborn Károly váratlan, 1937-ben bekövetkezett halála felborította a család békés, nyugodt életét. A haláleset egy lábtörés kapcsán fellépő trombozisz miatt következett be. „Halála után 1937-ben az egész bonyolult vagyonkezelés 3 birtokunk volt – zúdult vállá-

imra. Tetejébe 2 év múlva, 1939-ben kitört a második világháború, amely fokozatosan súlyosbította gondjaimat és helyzetemet (...)” Az özvegy édesanyja segítségével irányította a birtokokat, akinek már nagy tapasztalata volt e téren. Sauerborn Károly neve alatt – valószínűleg ekkor már az örökösökre vonatkozóan – Baján 383, Bácsborsódon 132, Mohácson pedig 514 kataszteri hold területű birtokok vannak feltüntetve, nagy részük szántóföld volt. (Vö. Magyarország földbirtokosai és földbérlei, 1937).

A család számára az újabb megpróbáltatások a második világháború végén jelentkeztek. „A háború végén, már egyedül voltam Editkével, aki akkor kb 10 éves volt, 2 nagyobbik lányom akkoriban már férjhez ment, a város, sőt az ország nagyrésze nyugatra menekült, én itthon maradtam, mert hova is mentem volna egyedül kislánnyal? A többiek is nagyrészt visszajöttek, mikor más kissé konszolidálódott a helyzet.” Ekkor már Viktória édesanyja sem élt, ő 1941-ben halt meg. Sauerborn Edit 1947-ben tizenhárom éves volt, piros kis diáknaplója elején még a Haynald utca 38-at adta meg lakcímeiként. Az ő bejegyzései szerint is még viszonylag háborítatlanul éltek édesanyjával. Ida nővére 1943-ban kötött házasságot Lukáts István (1915 - ?) tüzérszázadossal, 1944 végén feltehetően elhagyták a várost, de később visszatértek. Hilda Igaz Györgyhöz (1914–1985) ment feleségül 1944 tavaszán. Édesanyja elmondása szerint Hilda férjével együtt elhagyta Baját, nyugatra menekültek, férje hadifogságba került. Mindeközben megszületett kisfiuk, és Hilda hazatért az újszülött gyermekkel. Bácsborsódon az ispánlakba költöztek be (a kastélyt ekkorra mások foglalták el), és próbálták az időközben hazatért férjével a megmaradt földeken gazdálkodni.

A család viszonylagos nyugalma nem tartott sokáig, hiszen már az 1940-es évek végétől megkezdődött a kommunista szervezkedés az osztályellenségnek számító kulákok ellen. A szovjet mintára felépülő új államhatalom ellenségként tekintett a kisgazdapárt bázisának számító birtokosokra, bérlőkre, mezőgazdasági foglalkoztatókra, de nemcsak rájuk. Az egypártrendszer létrejöttével és a Rákosi-rendszer kiépülésével a hatalmat biztosító erőszakos szervezetek mindent igyekeztek ellenőrizni. Másrészt az „egyenlő elosztás” elve, illetve a kollektivizálás szellemében elkezdték felszámolni a kuláknak minősítettek magántulajdonát, amely kiterjedt a földekre, a birtokokra, a termelőeszközökre, sőt a magánházakra és a lakásokra is. „Sok félelmet álltunk ki bajai házunkban, mely tele volt orosz katonasággal, mi egy szobába húzódtunk be, nem bántottak, sőt tőlük telhetően barátságosak

is voltak, noha nem értettük nyelvüket. A bajok, üldöztetések tulajdonképp akkor kezdődtek, mikor már elmentek és kezdetét vette a „dicső” Rákosi-rendszer. Ez fokozatosan vett el mindent tőlünk nemcsak a földet, a házat, a lakást, teljesen földönfutóvá tettek. Emlékszem egy napon behívtak a tanácsházára és közölték velem, hogy 3 napon belül adjam át lakásomat, akkor már csak 2 szobát laktunk, és távozom a városból.” A folyamat a Sauerborn család esetében 1948 körül a következőképpen zajlott. A Haynald utcai – amelyet ekkoriban kereszteltek át Táncsics utcává – családi háznak először az egyik, majd a másik felét vették el államosítás címen. „Én abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy abban a házában maradhattam, amelyikben születtem, és reméltem, hogy ott is fogok egyszer meghalni, de sajnos a sors és az emberek gonoszsága közbeszólt, és öregségemre el kellett hagynom otthonomat.” Ezután özvegy Sauerborn Károlyné lányával átköltözött édesanyja Kölcsey utcai házába, amelyet szintén államosítottak, itt kaptak egy szobát 1948–1949-ben, de itt sem laktak sokáig. „(...) legalább ezt a kis otthonot tarthattam volna meg magamnak, mert a végén már ott laktam Edittel együtt, de ezt a házat is államosították, onnan is elűztek.”

A kuláknak minősítést nemcsak ezáltal tapasztalhatta meg a család. A Bácsborsódon újra gazdálkodásba kezdő Hildát, férjét és két kicsiny gyermeküket 1950. június végén telepítették ki a Hortobágyra, Kormópusztára. „Közben férje is hazajött a fogságból és amikor már a gazdálkodás úgy-ahogy beindult, egy éjszaka elfogták őket és még több „kulákokat” bevagoníroztak, és elszállítottak Kormóra. Ez valahol a Tiszán túl van, ott éltek kb 4 évig [1950. június végétől 1953. szeptemberéig] egy internálótáborban, állati sorban és körülmények között, míg végre enyhült az akkori politikai helyzet, az úgynevezett „személyi kultusz” és hazajöhettek.” Sokan a kitelepítettek közül a körülmények miatt sosem tértek haza. Akik visszajöttek, azoknak általában nem volt hova hazatérnie, házaikba másokat költöztettek be, munkát nem kaptak, legfeljebb igen nehéz, többnyire fizikai munkára számíthattak.

A magánlakások és -házak államosítása már a második világháború után megkezdődött, egyrészt a lakásállomány háborús veszteségei és leromlása miatt, másrészt a „rendszerellenségek” magántulajdonának kisajátítása céljából. Nemcsak a kulákok, hanem a háborús bűnösök, valamint

Polgári enteriőr a 20. század elejéről

a nem igazolt személyek is elveszíthették ingatlanjaikat és egyéb vagyonukat. A rendszer által eltulajdonított lakások aztán kiigényelhetővé váltak a felállított lakás-hivatalok rendelkezései szerint. A lakásítség miatt az egykori polgári otthonokat kisebb lakásokra osztották fel, hogy minél több igénylő személy vagy család lakáshoz jusson. Baján a levéltári anyagok közt a lakásügyi csoport, később Lakásügyi Bizottság működése kapcsán a kisajátítások és az igénylések iratanyagában is felfedezhetők azon általános tendenciák, amelyek országosan is érvényesek voltak. Például a magánlakások felújításának szorgalmazása és elmulasztás esetén a lakás államosítása, vagy az illegális lakásfoglalások felülvizsgálata, a munkások, dolgozók, illetve káderek előnyben részesítése, vagy az osztályharc szerepe. Utóbbi kapcsán konkrétan is megfogalmazták, hogy a kulákokat ki kell szorítani a szép lakásokból. Az iratanyagok közt keresgélve a Sauerborn családdal vagy a Táncsics 38-as házzal kapcsolatban konkrétumokat nem találtam.

Az egykori polgári ház kívülről máig őrzi eredeti formáját, de belül, az udvarba lépve már nem hasonlít az 1899-es családi fényképen látható arculatára. A házat több kisebb lakásra osztották fel, amelyeket valószínűleg akkoriban bérleményként lehetett kiigényelni, később pedig meg lehetett vásárolni.

Folytatjuk ■

Az első lépés a városi uszodáért

Sarlós István

■ A két világháború között Baját az országos turisztikai hirdetésekben a vízi sportok városaként jelenítették meg, ami a korabeli szempontok szerint igaznak is mondható. A Kamarás-Duna nyáron biztosította a helyszínt az úszáshoz, csónakázáshoz, evezéshez és vízilabdázáshoz, télen a korcsolyázáshoz is, de ezek mind szezonális jellegű és elsősorban szabadidős tevékenységek voltak. Az idő előre haladtával egyértelműen megfogalmazódott az igény egy állandó vízisport-létesítményre, egy uszodára, bár ez hosszú ideig vágyalom maradt. A szocializmus alatt kezdődött el, alulról jövő „népi” kezdeményezésként a *Bajai Sportuszoda* építése 1973-ban.

Az 1968-ban elindított „új gazdasági mechanizmus” visszahozott bizonyos liberális elemeket a merev tervutasításos gazdasági rendszer irányításába. A szabadabb termelés és gazdálkodás a mezőgazdaságban, az iparban és a kereskedelemben is jótékony változásokat hozott, bár egy idő után a rendszer alapvető elemeit kérdőjelezte meg. E szabadabb gazdasági helyzetben az *Épületasztalos Ipari Vállalat* saját nyereségét Baja város javára kívánta fordítani, és felajánlotta egy városi uszoda létesítésére. A szocializmusban a népi kezdeményezéseket mindig nagyra tartották, és most a város vezetésének igényei találkoztak a „tömeg” igényével, így 1973. október 9-én megtartotta első ülését az uszodaépítési szervezőbizottság, amely javaslata a soron következő, október 12-i végrehajtó bizottsági ülés egyik napirendi pontját képezte.

„Jegyzőkönyv

Felvéve 1973. október 9-én tartott „Városi Uszoda” építési szervezőbizottságának ülésén.

Ülés helye: Városi Tanács hivatalos helyisége.

Tárgy: Baja Városi uszoda építési társadalmi akciójának beindítása.

Szervező Bizottsági tagként jelen vannak: Kincses Ferenc, városi tanács elnöke; dr. Hamvas József, városi tanács elnökhelyettese; Vármagy István, MSZMP [Magyar Szocialista Munkáspárt] városi biz. [bizottságának] oszt. [osztály] vez. [vezetője]; Mécs János, MNB [Magyar Nemzeti Bank] igazgató; Bohus Mihály, OTP [Országos Takarékpénztár] főokvetető; Zimmermann János, igazgató; Fenyvesi Béla, KTSZ [Kisipari Termelészövetkezet] elnök; Papp Péter, városi KISZ [Kommunista Ifjúsági Szövetség] titkár; Vaskó László, Terv. [Tervezési] Oszt. vez.; Vásárhelyi Jánosné, T. ép. o. [Tervezési és Építési Osztály] ea. [előadó]; Szentannai József, BSK ügyv. [ügyveze-

A végül megépült sportuszoda

tő) elnök; Bada Pál, városi sportfelügyelő.

Kincses Ferenc: Köszönti a megjelenteket, és méltatja azt a nemes felhívást, melyet az ÉM. Épületasztalos Ipari V. [vállalat] dolgozói tettek egy városi uszoda építésére. Mely nemcsak felhívás, de egyben már első lépésként anyagi hozzájárulást is vállaltak. Úgy érezzük, hogy városunkban az uszoda igénye hosszú idő óta érelődik. Köztudott azonban, hogy azt megvalósítani csak teljes városi összefogással tudjuk végrehajtani, melyet 1980-ig kívánunk befejezni. A kezdeményezésre vonatkozólag előzetesen beszélgetést folytattam a Megyei Tanács Sporthivatalának vezetőjével, és Ő is támogatásával biztosított [sic!] és a cél érdekében az Országos Testnevelési és Sporthivatal vezetőitől is kéri az anyagi, erkölcsi segítséget. Ugyanakkor a városi tanács is biztosít a maga részéről pénzüsszeget, és természetesen [en] a megyei tanácstól is igényelünk pénzüsszeget. Az uszoda építése a Petőfi-szigeten lenne.

Kérem a jelenlévőket, hogy javaslataikat a további munka vitelére tegyék meg.

Mécs János: Mint egykori sportoló és mint magánember is vallom, hogy régi vágyunk, óhajunk teljesedik az uszoda építésével. Úgy érzem a mi tettvágyunk nemcsak a városban, de talán járásunkban is elképzelhető. Hiszen városunkban tanulnak a környező falvak diákjai is, valamint igen sok a városban dolgozó vidéki, és gondolom, hogy a mai közlekedési viszonyok mellett szívesen járnánk be az uszodába. Ennek alapján javasolnám a szervező bizottságnak, hogy vonjuk be a község-

párt[-], állami és gazdasági vezetőit e munka segítéséhez. Ennek egyik segítője leszek, és vállalom, hogy a gazdasági egységek vezetőivel tárgyalok.

Zimmermann János: Ismertetem az ÉM. Épületasztalos Ipari V. dolgozóinak nyilatkozatát, és egyben közlöm, hogy a felhívásunknak megfelelően végezzük a megkezdett munkát [sic!], és e hó végi fizetésnél a tanács fejlesztési alapjára uszoda építésre befizetjük. Természetesen zároltként lesz kezelve, és csak az uszoda építésére használható. Ezt azért hangsúlyozom ki, mivel dolgozóink ezzel bíztak meg. A további munka vitele érdekében azonban kérem az illetékes párt és tanácsi vezető elvtársakat, hogy szervezzenek meg a város gazdasági párt, szakszervezet, KISZ vezetői részére egy értekezletet, melyre a járás vezetőit is hívjuk meg, és ott konkrét felajánlás történjen, az üzemek, intézmények vezetői részéről a párt és tömegszervi vezetők pedig indítsanak egy szervezési mozgalmat, hogy látni lehessen a pénzüsszeget. A gazdasági vezetők nyilatkozatait ismertetni az üzemekben, hogy a dolgozók bizalmát ezzel is megnyerjük. Ugyanakkor a megyei sajtóban állandó tájékoztatás legyen a munka viteléről.

Fenyvesi Béla: Úgy érzem, hogy valamennyiünket fűt a tettvágy, és minél előbb a megvalósítást várjuk. A Lakberendező KTSZ részéről vállalom a munka kivitelezését. Természetesen ehhez szükséges a lehetőségek felmérése, hogy a megvalósítás realitása biztosított legyen. Egyetértek a vezetők összehívásával és azok konkrét adományozásra

serkentésére. Az állandó reklámozás szükséges, hisz ez a munka vitelét állandó szem előtt tartását eredményezné. [Ez ám a bikkfanyelv – a szerk.] *Javaslom felosztani a társadalmi erőket, és a kivitelező, tervező csoportok megalkotását.*

Bohus Mihály: A pénzügyi téma rendezésére és magán befizetésekre egy tanulmánytervet fogok készíteni, mely a szervező bizottságnak be lesz terjesztve.

Dr. Hamvas József: A tanács fejlesztési számlájára nyugodtan lehet a befizetéseket eszközölni, ugyanis azt külön lehet kezelni a megbízott intéző bizottság felügyeletével, csak az uszoda költségére. Magam részéről is javasolom a járási vezetők bevonását, hisz mi is sok olyan létesítményt építettünk már eddig is, amit a járás dolgozói ugyanúgy igénybe vesznek, mint a város lakossága, és ezt is fogja használni, élvezni a járás dolgozója.

Papp Péter: Javasolom, hogy a pénzügyi lehetőségek tisztázása érdekében a jegyzeteket, és felajánlásokat 1974. január 15-ig hajtsuk végre. Továbbá javasolom a nyári építőtábor igénybevételét, és a KISZ részéről kapcsolatot létesítsünk a felsőbb fórumokkal anyagi segítségért.

Szentannai József: Kérem a szervező bizottságot, hogy javaslatként fogadja el, hogy városban dolgozó idegen vállalatok képviselőit is keressük meg, ugyanis ők is vállalnának részből a munkából, annál is inkább, mivel a területen némely vállalat több évre van berendezkedve munkavégzés szempontjából. A kivitelezési szerződések megkötésénél tárgyalni kell velük, hogy mit vállalnak segítségképpen, ezt más jellegű téren is ki kellene használni, mivel némely komoly erőgépekkel rendelkezik.

Vámagy István: Köszöntöm az elvtársakat a városi pártbizottság nevében és nagy örömmünkre szolgál e nagyon szép kezdeményezés. Feltétlenül ki kell használni a dolgozók kezdeményező segítségét, de ehhez szükséges a konkrét munka vitel. Sürgősen meg kell határozni a pontos összeget, és hogy milyen méretű legyen az uszoda. A céltudatosság még nagyobb serkentő erő és azt én is javasolom, hogy állandó propaganda legyen, melyhez minden segítséget megadunk.

Kincses Ferenc: Javasolnám a környék vízhiányos város és község /Szekszárd, Pécs, Bátaszék/ vezetőinek megkeresését, akiknek felajánlanám, hogy esetleges besegítés mellett biztosítanánk az uszodát esetenkénti versenyekre.

Vaskó László: Tekintettel a munka nagy volumenére, a tervezést az igazgató elvtárs távolléte miatt nem tudom biztosítani. Valamint azt, hogy ez közel egy éves munkát ölelne fel, és ezt társadalmi munkában nem lehet elvégezni.

Azonban javasolom, hogy a hely kijelölése után a Vízügyi Főiskola végezzen talajvizsgálatot, mivel felszerelésük ehhez megvan, mi pedig azt kérjük, hogy az intéző bizottságból 1 fő aki kézben tartja és eldönti véglegesen a medence méretezését. Tartsunk szoros kapcsolatot és esetleg tanulmányozzuk más helyen felépült uszoda dokumentációit. Amennyiben végleges megbízást kapunk, úgy tárgyalást végzünk e témában.

Bada Pál: A kivitelezési költségekhez hozzájárulásként segítséget tudnánk nyújtani azzal, hogy városi, de járási sport rendezvények belépő jegyeinek felemelését eszközölnénk és a többlet-bevételt az egyesületek kötelesek a megadott tanácsi számlára befizetni.

Javasolom, hogy a gazdasági vezetői értekezletre hívjuk meg dr. Gajdócsi, dr. Beckl és Boroszi elvtársakat is.

Kincses Ferenc: Úgy érzem, a mai tanácskozás egy lépéssel közelebb vitt a témához, és a megjelentek javaslatainak észrevételeiből is megállapítható, hogy egy város óhaját kívánjuk valóra váltani. Ennek alapján javasolom a szervező bizottságnak, hogy hozzuk létre az intéző bizottságot, akik a közvetlen, operatív munkát irányítják.

Intéző Bizottság elnökének Mécs János elvtársat javasolom. Tagjainak: dr. Vajtai István, Bohus Mihály, Fenyvesi Béla, Zimmermann János, Bada Pál, Barna György.

Jöjjön a későbbiekben létre egy építési társulás, melynek alapszabályát dr. Hamvas József elvtárs dolgozza ki. Vizsgálja meg a tanács vezetősége a kivitelezés lehetőségét. Vaskó elvtársék készítsenek ehhez egy beruházási programot, ha az jó, akkor az intéző bizottság döntsön a Vízügy tervezés megbízás fölött, ezt 1973. november 1-ig terjesszék elő az intéző bizottságnak.

A több felszólalásban is javasolt vezetői megbeszélést 2-3 tumusban bonyolítjuk le, melynek előkészítését okt. 20–30. között kell elvégezni, 1974. nov. 15-ig pedig lebonyolítani a megbeszéléseket. A város összes vállalata, szövetkezete és intézménye mellett a honvédség vezetői is legyenek bevonva a tárgyalásba. Pénzügyi hozzájárulási, illetve befizetési lehetőségekre Mécs és Bohus elvtársak dolgozzanak ki tervet. A propaganda munka állandó legyen, és egy makett elkészítését javasolom.

Ezzel a mai megbeszélést lezárom, köszönöm a megjelenést."

Az október 12-i VB ülésen a 4. pontként tárgyalták a bajai uszoda építésével kapcsolatos kezdeményezést. Az ülés egyhangúlag elfogadta az intéző bizottság felállítását, és a politika a társadalmi kezdeményezés mellé állt. A túlzottan bürokratikus szocialista államgépzet azonban lassan mozdult. A folyamat-

ban lévő 4. ötéves tervbe (1971–75) egy ilyen méretű beruházást félúton már képtelenség volt beépíteni, így maradt az 5. ötéves tervbe kiemelt városi beruházásként történő felvétel. Ezt a végrehajtó bizottság is pontosan látta, így teljesítési határidőként 1980. december 31-et (az 5. ötéves terv utolsó napját) jelölték meg, és ehhez még jöhettek a csúszások és módosítások. A végső határidő kitolásával szemben a tényleges „mozgósítást” és propagandamunkát azonnal megkezdte a városvezetés. A jegyzőkönyvben megjelölt 1974 végi időpontot fél évvel előre hozták, és a megyei végrehajtó bizottság felé is megnyitották az ügyet. A bajai sportuszoda építésére a tervet talajtani vizsgálatokkal megerősítve már 1974 tavaszán elkészítették, és a beruházásra a megye is rábólintott, így a következő ötéves terv része lett. Az országos politikai-gazdasági folyamatok viszont nem kedveztek egy ilyen mértékű városi beruházásnak. Az „új gazdasági mechanizmus” már 1974-ben elhalt, az alacsony hatékonyságú tervezéskor visszavetette a teljesítményt, így az 1970-es évek első felének jobb eredményei alapján tervezett beruházások lelassultak. Az eredetileg meghatározott 1980-as céldátumot sem sikerült tartani, a bajai uszodát csak 1984-ben, több mint 10 évvel az „építés megkezdése” után adták át. ■

Előfizetési felhívás

A Bajai Honpolgár lapszámainak ára éveken át nem emelkedett.

Az utóbbi időszak jelentős áremelkedései azonban bennünket is lépésenként kénytelenek voltunk emelésekre kényszeríteni, ám bízunk abban, hogy hűséges olvasóink így is kitartanak mellettünk, hiszen egy lapszámunk ára még ezután is olcsóbb lesz egy korsó sör áránál.

Áraink 2023. január 1-jétől a következőképpen változnak:

- Egy lapszám ára **400 Ft** lesz (dupla lapszám **800 Ft**),
- Éves előfizetés helyben (házhoz szállítással) **5300 Ft**,
- Éves előfizetés Magyarországon (postaköltséggel) **9800 Ft**,
- Éves előfizetés külföldre (postaköltséggel) **23 000 Ft**,
- Az online előfizetés **5000 Ft** -os díja nem változik.

Kérjük szíves megértésüket, maradjanak velünk ezután is!

A Bajai Honpolgár szerkesztősége és a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma

„Családtagjaim többsége az egészségügyben dolgozott vagy dolgozik..”

Dr. Pataki Lászlóval családi hagyományról, sportmúltról, szakmai fejlődésről

■ *E havi interjúalanyunkról aligha lehet mondani, hogy vándormadár lett volna, ugyanis közel hat évtizedet töltött el ugyanazon a munkahelyen. Annak idején végzős gimnazistaként nem sokat kellett gondolkodnia, milyen hivatást is válasszon, hiszen édesapjának és két bátyjának nyomdokaiba lépett, de a család más tagjai is kötődnek az egészségüghöz. Az állandóság mellett azért a mozgalmas élet is jellemezte, ugyanis sokáig versenyszerűen, majd szabadidős tevékenységként sportolt, és hogy összekösse a munkát és a szórakozást, sportorvosként is tevékenykedett. Az alábbiakban DR. PATAKI LÁSZLÓ, a Bajai Szent Rókus Kórház nyugállományú osztályvezető főorvosa, aki október 22-én tölti be 85. életévét, vall életéről, hivatásáról.*

■ - Baján születtem 1938-ban, egy hétgyermekes család negyedik gyermekeként. Édesapám, dr. Pataki Kálmán nagyon népszerű orvos volt, édesanyám, Fehérváry Mária a Türr Szakközépiskola elődjében, a kereskedelmi iskolában tanított. Jellemző a családukra, hogy a tagjainak nagy része az egészségügyben dolgozott-dolgozik; nemcsak a testvéreim, hanem a házastársaik és a gyermekeik is. A két bátyám, Kálmán és István szintén orvos, Anna húgom fogorvos, a legidősebb testvérem, Mária laboratóriumi asszisztens, míg a másik, Pirooska vegyész-mérnök, Imre öcsém pedig vegyipari gépészmérnök is lett. Sajnos Marika és Kálmán már nincs közöttünk. Egy-egy régebben számolgattunk, hogy csak a közvetlen családban mintegy 250 évnyi orvosi munka van, ami azóta már bőven meghaladhatta a 300-at is.

Iskolai tanulmányaimat az apácáknál kezdtem, majd három év után át kellett mennem a Központi Fiúba (a 15 éve megszűnt Központi Általános Iskolába – Z. L.), végül a III. Béla Gimnáziumban érettségiztem. Innen egyből felvettek Budapestre, az orvostudományi egyetemre. A pályaválasztásnál komoly szerepet játszott édesapám jó példája. Már az egyetemi évek alatt is bejártam a bajai kórházba a sebészetre; minden nyarat, majd a szigorló évet is itt töltöttem, így gyakorlatilag bő fél évszázadot dolgoztam itt. A diploma megszerzése után, 1963. október 2-án kezdtem el dolgozni az urológiai osztályon.

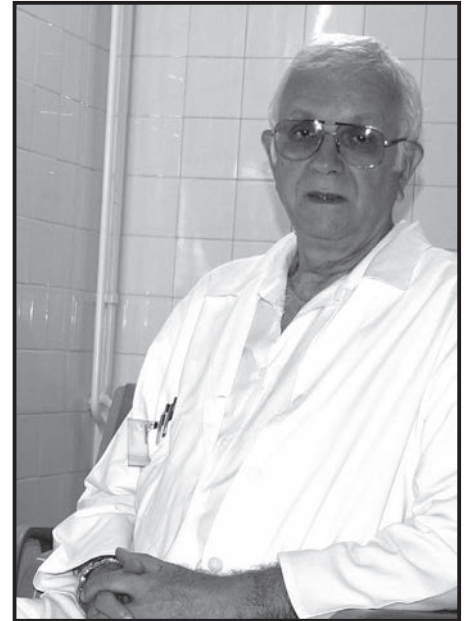
- *Miért éppen ezt a szakterületet választottad?*

- Urológust először a felvételin láttam Balogh Ferenc professzor személyében, de nem ez volt a döntő. Egyetemista koromban egyik hajnalban beállított hozzám édesapám, akinek iszonyatos görcsei voltak. Elvittem Babics Antal professzor klinikájára, ahol egy óriási

vesekövet távolítottak el belőle. Édesapám látogatása közben összeismerkedtem az ott dolgozókkal: Babics professzorral, Balogh professzorral és az akkor még csak segédorvos dr. Frang Dezsővel, aki később Pécssett, majd Budapesten is tevékenykedett, immár egyetemi tanárként és klinikavezető professzorként. Ötödévből a szakmai gyakorlatot dr. Pintér Józsefnél végeztem, aki később Debrecenben lett professzor. Az ő hatásuk, illetve a klinikán látottak vezettek az urológia felé.

Diplomám megszerzése előtt néhány évvel, 1960-ban, dr. Cseh Imre igazgatósága alatt nyílt meg a bajai kórházban az urológiai osztály, dr. Mándi István főorvos vezetésével. Itt aztán segédorvosként kezdve végigjártam a „számárlétra”. Az indulástól 10 évig csak ketten voltunk az osztályon főorvos úrral, sőt mivel gyakran hónapokra is elment, gyakorlatilag egyedül tartottam a frontot. Amikor elkezdtem a munkát a kórházban, még elég szerény körülmények voltak az osztályon, a létszámihiány miatt is nagyon sokat kellett dolgozni, ügyeletet ellátni, ambuláns betegeket is kezelni. Idővel, a '70-es évektől kezdve egyre jobban fejlődött az urológia is, már több orvos volt, több szakmai kongresszusra, továbbképzésre sikerült eljutni. Miután 1968. januárjában szakvizsgáztam, szaksegédorvos lettem, később alorvos, adjunktus, majd másodfőorvos. Végezetül 1980-ban pályázat útján elnyertem az osztályvezető főorvosi helyet, mely tisztséget több mint két évtizedig láttam el, míg nem 2002-ben lemondtam, és a nyugdíjaztatásomat kértem.

Osztályvezető főorvossá történt kinevezésem után megpróbáltuk megkezdeni az osztály korszerűsítését, a felszerelések kicserélését. Ez szép lassan, fokozatosan sikerült is, korszerű endoszkópos műszereket szereztünk, új műtéti eljárásokat vezettünk be, így ma

Dr. Pataki László

már mindenki nagyon jó színvonalon végezheti a munkáját. Az újításoknak köszönhetően pl. a veseköveket már régóta nem nyílt műtétekkel, hanem műszeres úton, vagy testen kívüli lökéshullámokkal, gépi úton távolítjuk el. Általában is jellemző volt, hogy minimalizáljuk a nagy beavatkozásokat, de a legújabb, még jobb eljárásokat már utódaink honosították meg és viszik tovább.

A szakmai továbbképzések révén az eltelt évtizedekben számos – többször igencsak távoli – helyekre is sikerült eljutnom. Hosszabb időt töltöttem Németországban, ötször jártam Észak-Amerikában, megfordultam Dél-Amerikában, Dél-Afrikában, Ázsiában. Magánúton gyakorlatilag Európa minden országát bejártam, sőt eljutottam Ausztráliába, Új-Zélandra is, és ahol lehetett, ha nem is hivatalosan, de igyekeztem némi szakmai szintet is vinni az utakba.

- *Nyugdíjasként sem pihentél.*

- Nyugállományba vonulásom után sem szakadtam el az urológiától, ugyanúgy dolgoztam tovább – igaz kevesebb óraszámban – az ambulancián és az osztályon is. Műtétet is végeztem, de hosszabbakat az egészségi állapotom miatt már nem vállaltam. Amiben tudtam, besegítettem a munkatársaimnak. A szerződésemet folyamatosan meghosszabbította a kórház vezetése, mert nem tudtam elképzelni magamról, hogy otthon ülök, miközben a többiek dolgoznak. Végül a 80. születésnapom alkalmából a főorvosi értekezleten dr. Tóth Gábor főigazgató-főorvos (aki egyéb-

ként szintén urológus – Z. L.) ünnepélyesen elbúcsúztatott, még pezsgős koccintás is volt. Azért még ezek után is időnként besegítettem az ambulancián, egészen a járványhelyzetig.

- *A gyógyító munka mellett másik szenvedélyed a sport. Hogyan kezdődött?*

- Ahogy már említettem, az iskola első három osztályát az apácánál jártam, ahol nem volt sport, majd átkerültem a fiúiskolába, ott viszont a saktól a fociig mindenféle sportban részt vettem, ami csak kínálkozott. Az első komolyabb sportágam a vívás volt. Akkoriban a Bajai Dózsa SE-nek volt ilyen szakosztálya, és a vélemények szerint elég jól ment nekem a vívás. Sajnos azonban közbejött egy tragikus esemény, az edzőnket, *Kosztolányi Józsefet* ugyanis fegyveres összeesküvés vádjával az édesapjával együtt letartóztatták, és őt ki is végezték. Így megszűnt a városban a vívósport. A szüleim nem sportoltak, de nagy hangsúlyt helyeztek arra, hogy a gyerekek valamit mozogjanak, így kerültem az atlétikai pályára. Ott *Szatmári János* vezette az edzéseket, de nem egyoldalúan fogta be az embereket, hogy ki melyik számra szakosodjon, hanem eleinte mindent csináltak: futottak, ugrottak, dobtak, és utána döntötte el, hogy ki nek mihez van érzéke. Engem a gerelyhajítás irányába terelt, ami elég összetett mozgásból áll, de hamar sikerült viszonylag jó mozgást összehozni, és végül ez lett a fő számom az atlétikában. Emellett azért ugrottam magast, távot, hármast, sőt még 400 gátat is futottam, meg tízpróbáztam is. *Szatmári János* rendkívül kísérletező kedvű ember volt, sokszor még azzal is próbálkozott, hogy hajnali ötkor rendeztünk versenyt, hátha akkor valaki jobban teljesít. Versenyen először 14 éves koromban indultam, Székesfehérvárott rendeztek valamilyen szpartakiádót, és a felnőtt gerellyel az első eredményemet hivatalosan ott mérték. Még most is pontosan emlékszem, hogy 33 méter 15 centit dobtam. Akkoriban a nagy egyesületek (Honvéd, Dózsa, Vasas) között csapatversenyeket rendeztek atlétikában is. A Dózsa válogatottba bekerültem, és Budapesten, az egykori BEAC-pályán zajlott a viadal. A gerelyeseket nem engedték a foci pályán dobálni, hanem voltak kubikgödörök a környéken, és akadtak grund jellegű foci pályák, ott rendezték a serdülő bajnokságot, amelyet igen nagy meglepetésre megnyertem. A Dózsa vezetői nem is akarták elhinni, hogy feljött ez a gyerek Bajáról, és megverte a „pesti nőket”. Ez a serdülő bajnoki cím volt az első sikerem.

- *Hogyan folytatódott a sportkarriered?*

- Bekerültem a III. Béla Gimnáziumba, ahol ugyancsak élénk sportélet folyt *Horváth László* tanár úr, a közismert „Pigele” vezérletével.

Ő erőltette is azt, hogy ha valaki tehetséges volt a sportban, akkor küldte az egyesületekhez, hogy ott versenyezzenek, aztán a gimnázium javára hasznosította az eredményeket. Osztályok közötti bajnokságokat is rendeztek, és szinte minden számban benne voltam: úsztam, vízipólóztam, fociztam, kosaraztam, kézilabdáztam, röplabdáztam. Kellett is, mert 1956-ban volt a diákolimpia, ahol atlétikában hat számban indultam, emellett szerepeltem a kosár-, a kézi- és a röplabdacsapatban is. Akkoriban igen élénk középiskolás atlétikai viadalok zajlottak városi és megyei szinten is. Gerelyben általában hoztam ezeket a versenyeket, és háromszor az országos középiskolás bajnokságot is sikerült megnyernem. Emellett a távolugró csapattal is nyertünk két alkalommal, a 4x100-as váltóban egyszer harmadikak lettünk. Nagyon sok jó eredményt értünk el a különböző számokban. Voltak köztünk még más nagyszerű atléták is: a távolugró csapatban pl. *Garamvölgyi Laci* jóval 7 méter feletti ugró volt, de én is megközelítettem a 7 métert. Érdekes módon még a hármassugrás ment jól, ebben egy ideig megyei csúcsot is tartottam, majdnem 14 métert teljesítettem annak idején. A megyék közötti versenyeken sokszor bekerültem a Bács-Kiskun megyei válogatottba. Többször indultam a vidékbajnokságon is, de érdekes módon ott mindig volt valaki menő, aki megelőzött. Ekkor még mindig középiskolába jártam, és harmadik koromban dobtam túl felnőttgerellyel a 60 métert, ami szintén elég nagy meglepetés volt. Ebben sokat segített *Mihályfi János* barátom edzője, *Koltai Jenő* bácsi, aki többször lent járt Baján, és ilyenkor hasznos tanácsokkal látott el, minek hatására igencsak meglódultak az eredményeim. (*Koltai Jenő a Testnevelési Főiskola tanára, később tanszékvezetője, majd rektora volt, atléta-edzőként legsikeresebb tanítványa az olimpiai bajnok Németh Angéla, illetve az ezüst- és bronzérmes Kulcsár Gergely volt – a szerk.*) Bekerültem az ifjúsági válogatottba, többször szerepeltem külföldön. A felnőtteknél akkor nagyon jó gárda volt gerelyhajításban, *Kulcsár Gergely*en kívül is még akadt két-három ember, aki nagyon komoly eredményeket ért el.

. Városi kitüntetés átvételkor Széll Péter akkori polgármesterrel

- *Orvosi tanulmányaid mellett is atlétizáltál?*

- Érettségi után felkerültem Budapestre, az orvostudományi egyetemre. Akkor más okok miatt deréktáji panaszaim voltak, és úgy volt, hogy abbahagyom a sportolást. Testnevelés-órákra azért jártam, és egyszer kint fociztunk a BEAC-pályán, amikor valaki kiabálni kezdett, hogy Pataki, gyere ide! *Várszegi János* bácsi volt, a Vasas edzője, aki a londoni olimpián bronzérmes volt gerelyhajításban. Megkérdezte, hogy mi van velem, én mondtam, hogy abbahagytam, merthogy tanulni is kell. Mondta, hogy legszívesebben elvinne a Vasasba, de nem lehetett, mert egyetemista voltam, így csak bevitt a Sportkórházba, ahol kivizsgáltak, és azt mondták, hogy sportolhatok. Nagyon szép időszak következett, a BEAC-pályán igen élénk egyetemista-főiskolás sportélet folyt, ott voltak a kézilabdázók, kosarasok, röplabdázók, teniszezők, és sok kiváló atléta is. Sok magyar bajnok járt oda: *Gyulai István, Németh Angéla, Bodó Árpád, Jakabházy Sándor, Mihályfi Laci*. Gerelyhajításban 5-6. voltam az országos ranglistán, de főiskolai bajnokságot többször is sikerült megnyernem, és egyszer magyar bajnok is lettem, mégpedig 1964-ben a BEAC-cal, ötös csapatban. „Kokszolásra”, súlyemelésre viszont nem voltam hajlandó, szerettem a sportot, de nem tekintettem életcélnak, hogy élsportoló legyen belőlem. Elég jó versenyzőtípus voltam, mindig ki tudtam hozni magamból az eredményt, még talán többet is, mint ami bennem volt. Szerencsére nem volt komolyabb sérülésem sem, köszönhetően annak, hogy gyermekkoromban mindenféle sportot kipróbáltam.

- *Az egyetem befejezése után is sportoltál?*

- A diploma megszerzését (a sportorvostant is felvettem a tanulmányaim közé) követően hazakerültem Bajára, az urológiai osztályra, de nem akartam a sporttal leállni, meg egyébként is szerettem a mozgást. Ezért le-

jártam az atlétikai pályára, és mellette a kosarasok edzéseire is, együtt készültem Kovács Józsiékkal, a régi nagyokkal. Sőt, többször bekerültem a tízes keretükbe, néhányszor pályára is kerültem, de csak rövid időkre, mert nem voltam igazi kosaras. Viszont nagyon jó edzések voltak ott, erőteljes mozgás, ami egy ilyen fiatal embernek kellett. Az atlétikától sem szakadtam el, jártam fel néha a BEAC színeiben versenyekre, és akadt is egy-két emlékeztető versenyem. Akkor még volt NB I és NB II a csapatbajnokságban, és egyszer „elismerést” vívtam ki magamnak, amikor az utolsó dobással maradt bent az egyesület az NB I-ben. A sok mozgásnak köszönhetően (az említettek túl kajakoztam is) tartottam a formámat, gerellyel 65-70 méter között dobtam, sőt, utolsó versenyem egyikén megjéztettem a nagyokat is, mert teljesen váratlanul 69 méter felett dobtam. Az egyéni csúcsom 70 méter 90 centi volt.

- Aktív pályafutásod után is a sport közelében maradtál?

- Az atlétikát lassan abbahagytam, de a sporttól nem szakadtam el, mert sportosként dolgoztam: először csak helyettesítettem, majd rendelészerűen is csináltam, nagyon komoly terheléses vizsgálatokat végeztem. Később hosszabb időre a kosárlabdacsapat orvosa lettem, de aztán fiatalabb kollégát kértem meg, hogy vegye át. Az atlétikától sem szakadtam el, a 70-es évek elején sajnos Szatmári Jánost – szerintem teljesen igaztalanul – kirúgták, és elment Szombathelyre vezetőedzőnek. Ekkor az atléták eléggé elárvultak voltak, és gondoltam, hogy tudok segíteni, bár a sportszervezés terén igencsak tapasztalatlan voltam. Elvállaltam a szakosztályvezetői tisztséget, de nem volt igazán sikeres a működésem, mert pénzt nem nagyon adtak, alig egy-két edzőnek a fizetésére futotta, illetve néhányan el tudtak menni versenyre. Egy jó versenyzőnk volt akkor, Janák Mari (gerelyhajító országos csúcstartó, többszörös magyar bajnok volt, aki 1980-ban a moszkvai olimpián is szerepelt – A szerk.), az ő sorsát próbáltuk meg kicsit irányítani. Néhány jó gerelyhajító versenyt is rendeztünk Baján, az egyik évben a világ legjobb az évi eredményét érte el a Petőfi-szigeten a világcúcstartó Paragi Ferenc.

A sportolást tulajdonképpen csak pár éve hagytam abba, bár három gerincműtétem volt, jó ideig, hetente két-három alkalommal másfél órát pingpongozni jártam a barátaimmal, nagyon jó mozgás, úgy gondolom, hogy amennyire lehet, karban kell tartani az ember izmait. Amikor tehettem, és éppen nem voltam ügyeletben, eljártam a kosárcsapatokhoz, illetve mindenféle más bajai

sporteseményre is. Amennyire tudom, ma is figyelemmel kísérem a város sportját. A BEAC-cal sokáig tartottam a kapcsolatot, meghívtak szakosztálygyűlésekre, találkozókra, de miután ott is változások történtek, valahogy megfeledkeztek rólam. Sajnos Baján az atlétika jelenleg középiskolás szinten mozog. A jó tanuló tehetségek elmennek más városokba továbbtanulni, és más egyesületekhez kerülnek.

Kedveltem a sporthorgászatot is a Dunán, nem is elsősorban a halfogás miatt (bár az sem elhanyagolandó), sokkal inkább a jó levegő, a csend, nyugalom és a szép természeti környezet okán. Néhány éve ezt is abbahagyni kényszerültem, miután egyedül már nem tudtam levinni a csónakot a vízre, így eladtam a teljes felszerelésemet is. Egy-két pecatársal azért tartom a kapcsolatot, beszélünk a helyzetről.

- Egy különleges eseményen, az egykori vízilabdás öregfiúk, a Robbanó Rozmárok mérkőzésein rendszeresen bíraskodtál.

- Kezdetből eljártam ezekre a találkozókra, és egyszer Horváth tanár úr (Pigele), aki addig bíraskodott, megkérdezte, hogy nem fújnék-e helyette, mert ő videóra szeretné venni a meccseket. Ápity Milos barátom, az esemény főszervezője is rábeszélte, így évtizedekig vezettem a mérkőzéseket. Amikor elkezdtem, vettem egy sípot is. Szerencsére idővel társam is akadt, egy minden tekintetben „valódi” bíró, dr. Bodóczy László (évekig a Bács-Kiskun Megyei Bíróság elnöke – A szerk.) személyében. Az utolsó években már elmaradt a vizes rész, már csak egy csoportkép készült az uszoda előtt. Sajnos Milos halálával ezen összejövetelek is véget értek.

- Mi jelenti számodra a kikapcsolódást ma-napság?

- Mindenféle sportközvetítést megnézek a tévében, most éppen a budapesti atlétikai világbajnokságot figyelem. Emellett, amikor csak tehetem, találkozom családtagjaimmal, barátaimmal, van egy néhány fős társaság (Bellyei Csaba, Fejes István, Szőke György, Szentiványi Gábor), melynek tagjaival szombatonként találkozunk a Mediterrán Kávézóban, és jót beszélgetünk.

- Milyen elismerésekben részesültél munkád során?

- Gyógyító munkásságomat korábban az önkormányzat is elismerte, hiszen (a vezetői beosztásról történő) nyugdíjba vonulásom évében, 2002-ben Baja Város Egészségügyéért kitüntetését vehettem át

- Mesélj családdról is!

- Az első házasságomból két lányom van. Katalin menedzserként dolgozik egy egészségügyi cikket előállító magyar vállalkozásnál a fővárosban. A kisebbik lányom, Mónika Írországba ment férjhez, és ott aneszteziológus orvos. A gyermekeim egy, illetve két leány-, valamint egy fiúunokával ajándékoztak meg. Második feleségem is szakmabeli, az egyik belvárosi körzet megbecsült családorvosa, dr. Szlavikovics Ilona.

- A családban más is sportolt?

- A testvéreim is sportoltak, úsztak, atletizáltak, de nem versenyszerűen. Pista bátyám focizott is, és ő is járt asztaliteniszezni. A nagyobbik lányom TF-et végzett, ő is atletizált, elég jó szinten, aztán a diploma megszerzése után abbahagyta az intenzív sportolást, bár egy ideig kicsit kosarazott is a bajai csapatban. A kisebbik lányom is nagyon jól futott, de aztán külföldre került egyetemre, és utána abbamaradt. ■

Séták szülőhelyünk fái és bokrai körül 5.

Akácos út

Masa György

■ „Akácos út, ha végig megyek rajtad én,/ Eszembe jut egy régi szép regény:/ Nyáreste volt, madár dalolt a fán,/ S itt kóborolt, csavargott egy cigány...” A Bajai Honpolgár kedves olvasói bizonyára hallották már ezt a nótát, melyet az idősebb nemzedékek igencsak szerettek, és néhány pohárka bor után a ránk jellemző „sírva vigadó” hangulatban gyakran el is daloltak. Szövege keserédes nosztalgia-árról, régmúlt szerelemről szól, mely az akáccal szegélyezett úton haladva tör föl a daloló emlékeiből. Ne szóljuk meg az éneklőket a szentimentalizmus ilyen kiáradása miatt, hiszen egy csendes nyár- végi estén mi magunk is könnyen azon kaphatjuk magunkat, hogy nekivágunk a város utcáinak, elmúlt idők emlékei után kutatva. Mivel azonban folyóiratunk emelkedett szellemiségéhez semmiképpen sem illene céltalan, bódult kóborlás, ezért utunknak határozott irányt szabunk. Szerencsére van Bajának olyan negyede, ahol az elmúlás tetten érhető, és ahol még akácfák is szép számmal találhatók: irány a Fölvég!

Az egykori munkás- és iparosnegyed hivatalos elnevezése *Józsefváros*, melyet a szebb napokat látott bajai gyáripar ránk maradt emlékei szegélyeznek. A Táncsics utca végén rendületlenül ontja magából vizét az artézi kút, körülötte megmaradt a múlt századi hangulatot árasztó kerítés, ezen belül elégedél néhány gömbkoronás *korai juhar*. A csipős ecetszag azonban már régóta nem facsarja meg az orrunkat, ha erre járunk. Szerencsére a bezárt Ecetgyár épületeinek egy részét felújították, és hasznosítják is. Nem mondható ez el az egykori NETT varrodáról, vagyis korabeli tréfás nevén a „Gatyagyárról”. Az épület előkertjét valamikor tudatosan tervezhették, itt néhány szép *fekete fenyő*, *keleti tuját*, *tiszafát* találunk. Az elhanyagoltság jelei azonban feltűnőek: a kártékony *bálványfa* és a spontán kifejlődött *nyugati ostorfa* egyaránt gyomfáknak számítanak. A korábban a bejárat közelében található szobrot (*Balázs István Anya gyermekével* című alkotását) kimenekítették az elgazosodó kis parkból, és a bajai kórház mellett helyezték el. A Honvéd utcai oldalon sorakozó idősebb *kislevelű hársak* gondozás esetén akár szépek is lehetnének.

Az egykori „gatyagyár” előkertje

A Ganz gyár épületeinek egy részében még folyik a termelés (múltjáról és jelenéről részletesen olvashattak a *Bajai Honpolgár* 2020/4. számában). A gyárépület előtt rögtön meg is találjuk az első akácfákat. Tovább haladva az egykori királyi mentelepét találjuk, amelyet akár kastélynak is nézhetnénk. A jobb sorsra érdemes, utoljára gyárként hasznosított épület elhanyagolt, valaha szép kertjének öreg fáit jórészt eltávolították. Kívül, az út mellett azonban idős *japánakácok* találhatók, melyek nem rokonai a *fehér akác*nak, csak megjelenésükben hasonlítanak arra. A nyugati oldalon a városrészt a Duna melletti ipari és kereskedelmi telephelyek zárják. Régi bajai takács család leszármazottjaként különösen nagy szomorúság látni az egykori Posztógyár pusztulását. A hajdan virágzó bajai könnyűipar maradványai a legrosszabb rozsdáövezeteket idéző torzók, környezetüket dúsán borítja a gyom. A Türr István hídhoz közeli részen, az egykori szovjet lak tanya helyén immár újabb barakképületek terpeszkednek: a raktárházak. A Tesco áruház parkolójának fásítása kudarcot vallott, a növényeknek kialakított helyek nagy részét ma is üresek. A Family Centert viszont dicséret illeti. Ritkábban látott faj a boltok elé ültetett *török mogoró*. A juharok és a hársfák gondozottnak tűnnek, a parkoló közepén álló sűrűbb ostorfás parkocská is jó ötlet volt.

A gyárnegyed munkásainak lakhatását biztosította a Klapka és a Vimpi lakótelep,

ez utóbbi nevét a falazat építési technológiájáról kapta. A Klapka növényzetének érdekessége a keleti oldalon található *kanadai nyár* faszor. Ezt a fajt inkább erdőültetvényekből ismerhetjük. A házak között a múlt század kedvelt városi fáit találjuk: *vadgesztenye*, *cukorjuhar*, *platán*. Értékük nem ritkaságukban, hanem hatalmas, árnyat adó méreteikben és jótékony takaró hatásukban van. A Vimpi telepen a játszótér méltó figyelemre, mely szintén közönséges fajokkal van fásítva, de ezek a fák sűrű lombkoronájú, árnyas parkká fejlődtek. A Fölvég belső részein, az öreg házak között nincs tudatos, egységes városfásítás. A növények jó részét a lakók maguk telepítették egyéni ízlésüknek és az aktuális divatnak megfelelően. Helyenként megjelennek a falvakra jellemző gyümölcsfák, főképpen cseresznye és szilva. A városrész főutcáján, a Szent Flórián utcán végighaladva szintén változatos növényzetet találunk. Az egykori *Bubus* kocsmá közelében figyelemre méltóak a hatalmas japánakácok. Az utca valamikori kereskedései és iparosműhelyei mind bezártak. Emlékük megőrzésére néhány éve táblákat helyeztek el a régi házak falán, de sajnos már ezeket is elpusztította az idő. A növényzet helyzete hasonló a Szent László utcában is. Ennek kezdetén állt az *Otthon vendéglő*nek évtizedeken át helyet adó épület, melyet napjainkban alakítanak át modernebb formára. Kár érte, a bájos kisvendéglő hiányozni fog a régi, mesterkéletlen hangulatot kedvelő bajaiaknak!

Fölvég szakrális központja a Határ utca és a Gárdonyi Géza utca kereszteződésében elhelyezkedő *Szent József plébániatemplom*. A templom védőszentje Jézus nevelőapja, aki a katolikusok hite szerint a munkások patrónusa. Az épületet kerítés határolja, és szépen gondozott templomkert veszi körül, melyben a lombos fák mellett néhány *szúrós luc* is növekedik. A templomkert főbejárata előtt öreg akácsor áll, melyhez foghatót városunkban máshol nem láthatunk.

A *fehér akác* (*Robinia pseudoacacia*) hungarikum. Meglepő, hiszen a faj Észak-Amerikából származik, hazánkban csak a 18. században jelent meg. Jelenleg az ország erdőterületeinek majdnem negyedét foglalják el ültetvényei, a városokban is gyakran találkozhatunk vele, bár itt viszszaeszenyvedésben van. Az akác a kultúránk részévé vált, *Krúdy Szindbádja* akácos alföldi kisvárosokban (is) keresi a szerelmet. *József Attila*, *Petőfi Sándor* és számos más költő versbe foglalta, illetve népszerű nóták szereplője lett. Hogyan futott be ilyen szép karriert ez az idegen földről származó, talán nem is túl szép fa? A Duna-Tisza közt az újkor sok helyen homoki erdőtürelések és nagy kiterjedésű homoki gyeppek foglalták el. Ez utóbbiak kiválóan alkalmasak voltak a legeltető állattartásra, mely tevékenység a legutóbbi időkig a magyar mezőgazdaság meghatározó ágazata volt. A török hódoltság alatt szintén jövedelmező tevékenységnek számított, olyannyira, hogy a legelőket túlhasználták, és megindult az elsivatagosodás a rossz vízháztartású, érzékeny termőhelyeken. Ezt a kedvez-

Akácfa a Ganz bajai üzeme előtt

zötlen helyzetet súlyosbította a nagy folyók szabályozása, ami csökkentette a talajvíz szintjét. A XIX. századra az Alföld ezen része sok helyen sívó homokkal borított, kópár homokdűnék sorává változott. A futóhomok megkötésére javasolták a szakemberek az akácosok és a *fekete fenyvesek* telepítését. Az akácot a nép megszerette: gyorsan növekedik, alkalmazkodik a kedvezőtlen környezethez, nem igényel jelentős gondozást, kiváló tűzifa, méze pedig a legjobb minőségű méhészeti terméknek számít. Természetvédelmi megítélése sokkal rosszabb. Az akácerdő tulajdonképpen ugyanolyan ültetvény, mint egy közönséges gabonaterület. Élővilága szegényes, nem biztosítja az őshonos fajokból álló ökoszisztémák megélhetési feltételeit. Gyökérről könnyen sarjad,

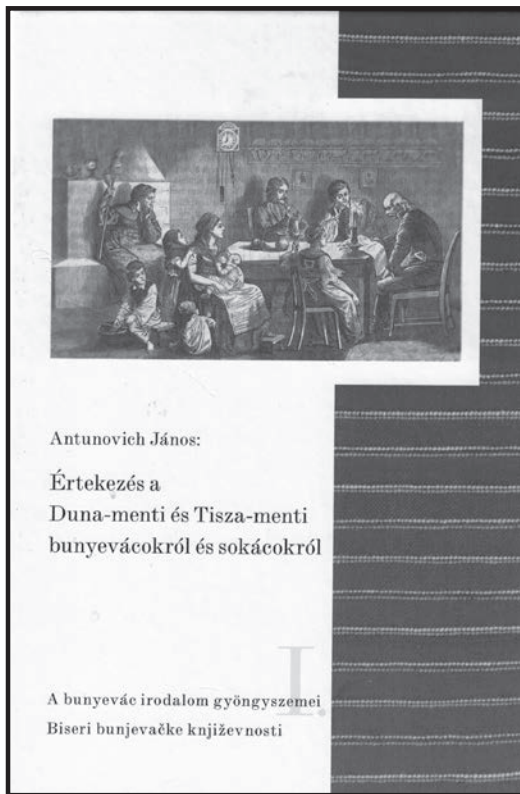
nagy alkalmazkodóképességének köszönhetően még a megmaradt természetközeli erdőkben is megjelenik, és kiszorítja az értékesebb fajokat. Eltávolítása hosszú éveket igénylő erdőkezelési feladat. Mondhatjuk azt is, hogy a természetes növényzet elpusztítása után maradó sivatag helyére ökológiai sivatagot teremtettünk. Az elmúlt évtizedben az akác hungarikummá avatásának apropóján fellángolt vita sorra vette ezeket az érveket, de a disputa végül a fentebb vázolt érzelmi kötődés miatt igencsak indulatos lett. A természetvédők többségi véleménye elfogadja, hogy a Kárpát-medence élővilágának az ember is része, nem cél nemzetünk életfeltételeinek, gazdasági helyzetének rontása. Ugyanakkor hazánk természeti értékeinek megóvása nem csak erkölcsi kötelességünk, hanem az élőhely hosszútávú fenntartásának szükségszerűsége, és egyébként potenciális gazdasági erőforrás is. Az akác teljes kivezetése sem cél, de a bölcs, mértéktartó korlátozás kívánatos. Miért ne lehetne a jövőben újra hasznos az a legeltető gazdálkodás, amely évezredek keresztül fenntartotta a környék biológiai sokféleségét, és az itt lakók asztalára egészséges, jó minőségű húst szolgáltatott?

Az akác már nem divatos faj a városi kertészek körében. Az utcákon régebben kiültetett példányokat találunk, legszebb példa erre a józsefvárosi templom előtt álló fasor. A vén fák kérge mély barázdáktól díszes, közelről nézve festői látványt nyújtanak. Ágaik itt-ott elszáradtak, törzsük megdőlt, odvas, de az életerő ott munkál bennük. Hasonlítanak a fölvégi városrészekre. ■

Öreg akácsor a Szent József plébániatemplom előtt

Újrakiadott bunyevác alapmű

Lakatos Adél

levéltáros, Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár

■ A Bunyevác Kulturális Intézet 2021-ben indította útjára a *Bunyevác Irodalom Gyöngyszemei* című sorozatot, mely jól illeszkedik az intézet bunyevác kultúra kutatását, feltárását és bemutatását célzó törekvéseihez. A sorozat első köteteként *Antunovich János* püspök 1882-ben Bécsben *Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih* (ld. továbbiakban *Razprava*) címmel kiadott munkájának reprintjét és azzal együtt annak első magyar nyelvű fordítását veheti kézbe az olvasó. Antunovich írásával áttekintést kívánt adni a bunyevácok és sokácok szövevényes, olykor szinte kibogozhatatlannak látszó, épp ezért sok vitát is kiváltó történetéről. A nemzeti ébredés időszakaként is emlegetett 19. században született munka egyben kordokumentumként is értékelhető, mellyel bepillantást nyerhetünk Antunovich és környezetének gondolkodásába és érzésvilágába, ahogy magukról vélekedtek, és ahogy nemzeti kisebbségként a helyüket keresték az őket körülvevő, gyorsan változó világban.

A bunyevác nemzeti mozgalom elindítóját, a kunbajai születésű Antunovich Jánost (1815–1888) a bunyevácok apos-

tolaként, a bunyevác öntudat felébresztőjeként tisztelik napjainkban is. A korán félárván maradt ifjú taníttatását egyik tehetős rokona, *Antunovich Albert*, Bács-Bodrog vármegye későbbi alispánja támogatta. Antunovich János a papi pályát választotta. Jó eredményeinek köszönhetően főpásztor, *Klobusiczky Péter* érsek a bécsi Pazmaneumba szerette volna küldeni teológiát hallgatni. Antunovich azonban súlyosan megbetegedett, így végül a kalocsai Papneveldében kezdte meg teológiai tanulmányait. 1838-ban szentelte pappá *Klobusiczky* érsek. Műveltségének és nyelvtudásának köszönhetően hamarosan a kalocsai érseki aulába került, ahol különféle megbízatásokat kapott. Hivatali pályáján jelentős emelkedést hozott a számára, amikor 1859-ben tagja lett a kalocsai főszékeskáptalannak. Ekkor költözhetett be *Katona István* kanonok, történetíró egykori

lakóházába, a kalocsai Hunyadi utca 2. sz. alatti épületbe, mely egészen haláláig otthona maradt.

Irodalmi tevékenységre kanonoki kinevezése után „adta a fejét”. Egyházi tematikájú, elsősorban lelkiségi írásai mellett jelentősek voltak bunyevác, illetve irodalmi horvát nyelven írt művei. Irodalmi mecénatúrája fontos volt az éledező bunyevác öntudat szempontjából. 1870-ben indította útjára a bácskai bunyevácok és sokácok első közéleti és politikai lapját, a *Bunjevačke i šokačke novinét*. 1875-től pedig önálló újságként jelentette meg az előbb említett lap irodalmi és kulturális mellékleteként megjelenő *Bunjevačka i šokačka vilát*. 1884-től támogatásával adták ki Baján a *Neven* című sajtóorgánomot. A bunyevác irodalmi nyelv megteremtőjeként is emlegetett Antunovich biztatására kezdtek el anyanyelvükön publikálni a bunyevác értelmiségiek. A közösség érdekeit előtérbe helyező személyiségének, a bunyevác nép iránti elkötelezettségének és szeretetének, máriás lelkiségének köszönhetően kortársai nagyon tisztelték.

A *Razprava* egyedülálló vállalkozásként született 1882-ben. Addig ugyanis még senki sem foglalta össze a két délszláv népcsoport történetét. A szerző az alkotói

feladat elvégzésén túl a kiadás költségeit és a terjesztés fáradságait is magára vállalta. Munkájának célkitűzését a könyv előszavában tárja elénk. Mindenki bennünk munkál a vágy, hogy megismerje saját eredetét és őseit. Antunovich szerint ez az ember és család számára természetes törekvés magától értetődő kell hogy legyen egy-egy népcsoport esetében is. „Íme az ok, hogy miért kell minden népnek arra törekednie, hogy megismerje a múltját, hogy abból építkezve, merítve a jövőjét tudja építeni. Meg kell ismernie ősei hiányosságait, és rádöbbenie, miféle kínok születtek abból; így saját jövőjét úgy alakíthatja, hogy ezeket ne kövesse el. Az embernek meg kell ismernie ősei erényeit is, fejet hajtva előttük, lelki és testi alkotót merítve, így az emberiség értékes és tiszteletre méltó tagjává válva, és tekintélyt szerezve minden más nép előtt” – indokolta a múlt ismeretének fontosságát a szerző.

Antunovich műve a bevezetővel együtt négy részben tárja elénk a bunyevácok és sokácok történetét. Históriajukat a szlávok balkáni megtelepedésétől kezdve a fontosabb történelmi csomópontok érintésével, mint pl. a török uralom időszakának, majd az oszmánok kiűzésének és a hódoltság alatt elnéptelenedett területek benépesülésének történetén át egészen saját koráig meséli el. Antunovichnak korántsem volt könnyű feladata a *Razprava* megírásánál használt forrásanyag összegyűjtésében. Szorgalmas kutatómunkával azonban több levéltárban is értékes forrásokat sikerült „előbányásznia”. A könyv bevezetőjében felsorolta azokat az intézményeket, melyekben megfordult kutatásai során, azzal a céllal, hogy ha a későbbiekben más is foglalkozna a témával, tudja, hová forduljon majd. Így írt erről: „Ezen a művön dolgozva bejártam a levéltárakat, így a bécsi katonai, pénzügyi és udvari levéltárakban minden köszönetet megérdemlő szívélyességgel találkoztam – a budaiban elegendő útmutatással; a szegedi, a szabadkai, a bajai, a bácsi és a budai ferences rendházban (kolostorban) testvéri szeretettel és készséggel fogadtak, hogy megkönnyítsék a munkámat. Bács megye, Zombor városa, Szabadka és Baja örömmel tárta ki levéltára ajtaját. A bajaiban és a szabadkaiiban az újabb kori anyagok oly rendezettek, hogy bármelyiket azonnal megtalálja

az ember, ha újabb dokumentumot keres, azonban a régi iratok – Istennek való vétek – kupacokban állnak, úgy-ahogy a levéltárban kerültek. Azonban a minden jó iránt nyitott bajai levéltár megígérte, hogy törekedni fog a régi iratokat rendezni. [...] A szegedi városi levéltárban, ahol a Tiszamenti kapitányság városának (várának) listáját kutattam, megtudtam, hogy ezeket a Vajdaság korában átvitték Temesvárra”. A majdani kutatók figyelmébe ajánlotta azokat a levéltárakat is, ahová ő idő és anyagiak hiányában nem juthatott el. Ilyen volt pl. a pétervárad levéltár, ahol az egykori Duna menti parancsnokság iratait őrizték. Antunovich felhívta a figyelmet a nagyobb Tisza menti városok levéltáraitra, melyek átnézését szintén fontosnak tartotta. Megjegyezte, hogy a német és latin mellett a cirill betűs írás ismerete is szükséges a kutatásokhoz. Az általa átnézett iratok egy jelentős részét ugyanis cirill betűkkel írták. A levéltári dokumentumok mellett több kéziratos forrás is Antunovich látókörébe került. Megemlítette pl. *Ivan Murgić* (1813 v. 1814–1881) nyugalmazott határőrezredes feljegyzéseit, vagy *Csevapovich Gergely* (1786–1830) ferences szerzetes eszéki kolostorban fennmaradt, nagyjelentőségű kéziratát. Megemlítette azt is, hogy *Femendzsin Márton Özséb* (1845–1897), a bajai ferences kolostor előjárója, a rend nagy jelentőségű történetírója számos adatot osztott meg vele. A *Razprava* forrásai között az oral history műfajába tartozókkal is találkozhatunk szép számmal. Ilyen volt pl. a Kalocsára látogató *Zorica Antonio* dalmát páter, akit a szerző *Haynald Lajos* érsek egykori iskolatársaként említ. *Zorica* a dalmát bunyevácok és szerbek szokásaival kapcsolatban osztott meg vele érdekességeket.

A gazdag forrásbázisra épülő *Razprava* „meseszövése” változatos. Az elbeszélő mód keveredik a személyes élményektől, a „megélt” történelemtől” átitatott, gyakran az oral history műfajából merített elemekkel. A történelmi kontextus és események felvázolása mellett Antunovich gyakran adott hangot személyes véleményének. Antunovich lelkipásztori attitűdje a mű számos oldalán tetten érhető. Gyakran moralizált is a történelmi események elbeszélése kapcsán. Egy-egy nagyobb horderejű kérdéssel időnként hosszabban is foglalkozott. Programot vázolt fel pl. a szlávok vallási egységének helyreállítása, a nemzeti önállóság megőrzésének, ill. a délszláv nemzetiségi kérdés rendezésé-

nek tárgyában. Ez utóbbit a magyarokkal kiegyezve az Osztrák-Magyar Monarchia keretein belül képzelte el. A magyar kormányzat által képviselt asszimilációs nemzetiségi politikában viszont komoly veszélyforrást látott. A magyarosító törekvések támogatóit épp ezért önmérsékletre intette. A délszláv kérdés rendezésével kapcsolatos álláspontjánál *Josip Jura Strossmayer* diakóvári püspök (Ma Đakovo, Horvátország) hatása érezhető, aki úgy vélte, hogy a délszlávok jövőjét hosszútávon a vallási egység helyreállításával lehetne biztosítani. Strossmayer püspököt IX. Piusz pápa 1851-ben Szerbia apostoli vikáriusává nevezte ki. Strossmayer szorgalmazta az ószláv nyelvű liturgia bevezetését. Közbenjárásának köszönhetően XIII. Leó pl. engedélyezte az antivari (bari) püspökség területén élő, de a latin nyelvet nem ismerő katolikusok számára az ószláv liturgiát. Strossmayerhez hasonlóan Antunovich maga is pártolta a katolikus horvátok és ortodox szerbek közeledését és a szlávok vallási egységének visszaállítását. A diakóvári püspök álláspontjához képest annyiban volt más a véleménye, hogy mindezt a Szent Korona oltalma alatt képzelte el. Antunovich törekvései távol álltak a Monarchia területi integritásának megkérdőjelezésétől. A kérdés rendezésében idealisztikus módon hitt, pedig sem a szlávok vallási megosztottságának több évszázados története, sem korának aktuálpolitikai viszonyai nem tették azt lehetővé.

Antunovich János nem volt történetíró. A *Razprava* megírásánál maga is érezte az ebből fakadó nehézségeit-hiányosságait: „egy ilyen vállalkozás jelentősen meghaladja testi és lelki erőmet” – írta a könyv előszavában. Mégis úgy érezte, hogy tolat kell ragadnia, mielőtt szeretett népe beolvad, nyomtalanul eltűnik a „népek olvasztókemencéjében”. Alapos kutatómunka után írt művének hiányosságai talán épp ebből a határtalan lelkesedésből és elfogultságából is adódtak, melyet nem tudott egy gyakorlott történetíró tapasztalatával kiegyensúlyozni. Ilyen pl. a *Razprava* szerkezete-tagolása, mely megnehezíti az értékes történelmi információk áttekintését, az összefüggések megvilágítását. Antunovich művének néhány történelmi megállapítása már a *Razprava* megjelenését követően több vitát kiváltott. Leginkább azt a nézetét vitatták, mely szerint a szlávok a Duna-Tisza menti területeken őslakosoknak tekinthetők. „*Antunovich János kalocsai kanonok és cz.*

püspöknek Razprava stb. című munkája sem fejtette meg a kérdést” – írta Iványi István szabadkai történész az 1891-es *Ethnographia* egyik cikkében.

A *Razprava* magyar fordításának megjelenésére több mint 140 évet kellett várni. Ennek hátterében részben a bunyevác kérdéssel kapcsolatban felhalmozódott sokféle érzékenység és feszültség áll. A bunyevácok és sokákok helyzetének rendezésével kapcsolatban egymással ellentétes törekvések munkáltak. A szerbekkel való együttműködés a 19. század derekán futott zátonyra, amikor a bunyevácok azt tapasztalták, hogy a szerbek nem támogatják nyelvi és kulturális jogaikért folytatott küzdelmüket. Az a hazai asszimilációs politika pedig, melytől Antunovich is annyira tartott, a magyar kormánnyal fordította szembe a bunyevácokat. A századfordulón a nemzetiségi, köztük a bunyevác népiskolákat is magyar nyelvűvé alakították át. A bunyevácok 1913-ban hiába kérték a helyzet orvoslását, nemzetiségi iskolák szervezésére vonatkozó kérelmüket elutasították. 1914-ben beadott második kérvényükkel pedig az I. világháború kitörése miatt nem tudtak a magyar döntéshozók érdemben foglalkozni. A trianoni békediktátum következtében a Bácska nagyobbik része a létrejövő jugoszláv államhoz került. Csúpnán az észak-bácskai rész maradt Magyarországnál. A döntés a bunyevácságot is kettévágta. *Josip Tito* II. világháború utáni utasítása szerint többek között a bunyevácokat és sokákokat is a horvátok között kellett regisztrálni. Ez felgyorsította horvátságba történő asszimilációjukat. Ez a folyamat Horvátországban teljesen lejátszódott. Jugoszlávia széthullása után Szerbiában viszont önálló nemzetiségként ismerték el őket. Az önállósodás kérdése Magyarországon is felmerült. A bunyevácok ezzel kapcsolatos 2006. és 2011. évi kérelmét azonban az országgyűlés elutasította.

Antunovich János munkájának magyarra fordítása komoly kihívás elé állította a fordítókat és a kötet összeállítóit. A szó szoros értelemben vett műfordítás, a régies nyelvezet és a gyakran többszörösen összetett mondatok fordítása, szövegű visszaadása nem átlagos kihívást jelentett. A feladatot azonban sikerrel oldotta meg a fordítócsapat, úgy, hogy a régies szöveg szépségét-csengését is vissza tudták adni. További nehézséget okozott Antunovich szövegének szokatlan szerkesztési módja. A szerző a lábjegyzetek mellett ugyanis időnként hosszabb ma-

gyarazatokat fűzött egy-egy részhez. A kötet szerkesztői ezeknek a kommentároknak rövid címeket adtak, beillesztve ezeket eredeti helyükre. Így a szöveg könnyebben áttekinthető.

Antunovich János történeti munkája a 19. század derekán a bunyevác önreprezentáció fontos részévé vált. A püspök tevékenységének, egész életművének ismerete napjainkban is nagy jelentőséggel bír körükben. Mivel a bunyevácok között egyre kevesebben beszélnek anyanyelvüket, a magyar fordítás olvasása remek lehetőség a számukra, hogy közelebb kerüljenek őseik történetéhez, vallásához, kultúrájához és néprajzához. Az elkészült

fordítást szeretnénk a kalocsai érsekség, a Délvidék, ill. az itt élő népek történetével, valamint a szlavisztikával foglalkozó kutatók figyelmébe is ajánlani. Antunovich tanulmánya számos érdekes történeti adalékkal szolgálhat számukra, és fontos, kevésbé ismert forrásokra hívja fel a figyelmet. A tudományos kutatás céljainak szolgálatában a kötethez hasznos lenne egy hely- és névtárat hozzákapcsolni, mely akár a Bunyevác Kulturális Intézet honlapjába integrálva is működhetne.

Aleida Assmann irodalom- és művelődéstörténész kifejezésével élve bízunk az emlékezet átalakító, jó értelemben vett nemesítő erejében. Régióink sok vi-

szontagságot megélt népcsoportjainak megismerése mindenki számára hasznos lehet. Ez az elmélyülés erősíti a kölcsönös elfogadást, melyre napjainkban egyre égetőbb szükség van. A bunyevác kultúra és örökség fontos részét jelentő *Razpravát* ezúton ajánljuk tehát minden szíves érdeklődő figyelmébe. (*Értekezés a Duna-menti és Tisza-menti bunyevácokról és sokácokról/ Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih. Írta: Antunovich János. Szerk.: Falusi Norbert és Ikotity István. Fordította: Bunyevác Kulturális Intézet munkacsoportja. Baja, 2021.*) ■

Ballagási történet

Gergely Gyula

■ Harmadik éve volt augusztus 7-én, hogy eltávozott közülünk *Kasziba István*, az a háromdiplomás sportoló, aki (mint nagyon sokszor mondta), hogy mindent, amit elért, a III. Béla Gimnáziumnak köszönhet. A gimnáziumban kezdett el röplabdázni, lett 28-szoros felnőtt válogatott, csapatával többszörös magyar bajnokságot nyert edző, minden idők egyik legsikeresebb röplabdaedzője, a gimnáziumnak élete végéig hálás növendéke. Egy emlék azonban halálos ágyán is nyomasztotta:

- Képzeld, találkoztam „Gazsival”! Megyek a Szentkirályi utcában, a jól ismert bar-na kalapját billegtetve a fején, jön velem szembe mosolyogva Gazsi, közeledve jó előre nyújtja a kezét. Szó nélkül elmentem mellette.

- Pista! Hogy tudad megtenni?

- Nézd, Gyuszi, annyiszor megaláztok bennünket, hogy azt nem lehet elfelejteni. Ráadásul, még amikor részt vettem a gimnázium jubileumi ünnepségén, elém billen egy, számomra ismeretlen hölgy, és derűsen azt mondja, hogy emlékszik rám, amikor matematikából a kettesért feleltem. Úgy éreztem, mintha fejbe vertek volna, azt hittem, hogy elszédülök. Ez a nő nem arra emlékszik, hogy jó sportoló voltam, hogy az országos bajnokcsapat tagja voltam, hanem arra, hogy matematikából a kettesért feleltem – éppen a ballagásunk napján. Életre szóló rossz emlék, és még ráadásul ez a nő...

Pista valóban kiváló sportoló volt. 28-szoros válogatott röplabdázó, de középiskolai házibajnokságok középtávú futóversenyinek többszörös győztese is. Bajáról felke-

rülve a Budapesti Spartacus játékos lett, s ekkor lakott a sportegyesület sportszállójában, a Szentkirályi utcában. Egyik lakótársa középtávú futó volt, és egy kicsit el volt telve magától, s mindig azzal hencegett, hogy mekkora futó. Erre Pista kihívta egy 800 méteres síkfutó versenyre, és annak ellenére, hogy futóversenyre nem edzett, megverte. Kiváló fizikai képességei voltak, nagy sportsikerei, de mint látjuk, a „hálátlan” utókor nem erre emlékszik.

De hogyan is kerültünk nyolcadmagunkkal ilyen méltatlan helyzetbe? Kezdem onnan, hogy a gimnáziumi négy év alatt három tanár, egymást váltva, egyikük kétszer is tanította a matematikát a humán tagozatos osztályban. Harmadik osztályba egy nagyon jó arcú, kedves, szimpatikus, általános iskolai (talán szakmunkástanulókat is tanító) tapasztalatokkal bíró tanár vett át minket, tanított bennünket. Nem találta meg a hangot a mi renitens osztályunkkal. Gyakorló tanárként én is megtapasztaltam, hogy

Grafika: Sipos Lóránd

vannak osztályok, ahová örömmel megy tanítani az ember, mert van összhang a tanár és a diákok között. A tanulók „veszik a lapot” – szoktuk mondani. Más osztályokkal pedig érezhetően akadozik a munka. Hát, a mi esetünkben is ez utóbbi volt a jellemző, s az a furcsa helyzet állt elő, hogy az osztály választott három képviselőt, akik kérték az igazgató asszonyt (*dr. Lantos István-nét*), hogy cserélje le a tanárunkat. Féltünk, ha nem lesz változás, akkor nem tudunk leérettségizni matematikából, márpedig többen akartunk továbbtanulni. A következő tanévben, a IV. évfolyamra így kerültünk „Gazsihoz”, akinek azóta is hálás vagyok, mert neki köszönhetem, hogy közepessel leérettségiztem matematikából. (Biztos vagyok benne, hogy nem vagyok ezzel egyedül.) Addig azonban göröngyös út vezetett. Történt, hogy „Gazsi” felszólítására lehetőségem nyílt egy „időfutamos versenyen” részt vennem. Itt egy kis magyarázatra kell szorítkoznom. A feladatmegoldásra kiszólitott tanuló köteles volt papírlappal és írószerrel a kezében megjelenni a katedrán. A táblát megfelevezve két, harmadolva olykor három tanuló is dolgozhatott. Ülőhely volt a tanári asztal előtt lévő pad tetején, az ablakpárkányon, melyről elérhető volt a tanári asztal. Az elméleti matematikai feladatmegoldásra általában 3 perc volt megadva, ennek egy időben és optimális esetben 5-6 tanuló is nekiláthatott. Az én feladatom két részből állt (már nem emlékszem a tárgyára), az egyiket megoldottam, a másikon már gondolkodni kellett volna, de arra már nem maradt idő, s mint menő röplabdázó, kicsit lazára fogva a problémát, azt találtam mondani, hogy időzavarban vagyok.

- Lezser vagy, kisfiú! – hangzott a válasz. Beírta az elégtelent, és szólt az utasítás: logikaóra előtt (logikát is tanított) papírral, ceruzával várj a katedrán. Ettől kezdve „bérelt” helyem volt az ablakpárkányon, mondanom sem kell, nemcsak logikaóra előtt. A sikeres feladatmegoldás jutalma az volt, hogy a helyemre mehettem, a sikertelen pedig a naplóba került. Minden létező papíron, újságszálon az én képletvezetésem voltak láthatók. Mérközésre utazva, a vonaton is matekoztam, ebben a Bajai Honvédban játszó, Baján katonaszolgálatot teljesítő, érettségizett csapatársaim is segítettek. Ennek ellenére szaporodtak az egyesek a naplóban. Hogy a nevelésem, a fegyelmezésem még nem fejeződött be, onnan tudtam, hogy logikából „Gazsi” felülésre szólított. A füzetemet felnyitva, feltűnt neki, hogy – miután a matekfeladattal voltam elfoglalva – hiányoznak az elműl-

órákon lediktált óravázlatok (nem volt tanönyvünk). Tudtomra adta, hogy azt bizony másokéről másolva nekem pótolnom kellett volna. Elégtelennel rajtoltam, a feleletre nem emlékszem, de nem kell hozzá nagy fantázia, hogy milyen jegyet kaphattam. Lassan csak megteremtődtek annak a feltevélei, hogy abban az időfutamban is részt vehettem, amely arról szólt, hogy érettségire mehetek-e vagy sem. Utóbbi azt jelentette volna, hogy a továbbtanulásom is kútba esett. Nem kis szorongással álltam nyolcadmagammal sorban a tanári szoba előtt a ballagásunk napján (!), fél nyolckor. Néhányan ünneplőben, én utcai ruhában, mert nem is reménykedtem abban, hogy megszerzem az elégséget. Kata néni döbentelenen látta a fegyelmezett, szép egyenes sort, köztük a kedvelt röplabdásait. „Hát ti?” – kérdezte.

- Most felelünk matematikából a kettesért.

„Meg van bolondulva ez a Gazsi?” – tette fel magának a kérdést, s tűnődve bement a tanári szobába. Kisvártatva az a reményünk is szertefoszlott, hogy szót emel érdekünkben. Nem sokkal később a lépcsőházi fordulóban előbukkant „Gazsi”. Már messziről elégedett mosollyal nyugtázta a rá szorongva várakozó, fegyelmezett sort. Aztán visszafelé a tanárból kilépve, követésre intett bennünket, így értünk ahhoz a koedukált osztályhoz, amelyikben éppen órája volt. Felszólította az első két padosorban ülő tanulókat, hogy üljenek a mögöttük lévő, hátsó sorokba, azaz szorítsanak nekünk helyet. Az így hatalmi pozícióba megerősödő em-

ber kiosztotta a feladatokat, majd értékelt. A sikeres feladatmegoldók ünnepelhettek, a sikertelenek mehetek a következő órára „Gazsival”. Én ezek közé tartoztam, élhettem a „második időfutamban” kínálta lehetőséggel is, ezzel akaratlanul erősítve „Gazsi” nimbuszát. Amikor elhagytam a tantermet, maradtak még versenyzők a harmadik időfutamban is. A teremből kilépve a folyosóról láthattam az ünnepélyre készülő sokaságot az udvaron, közöttük saját rokonságom egy részét is. Nem volt mit tennem, mint megoldulni, hogy még visszaérjek a ballagásra. Oda-vissza futva tettem meg az utat a Lőkert sor és a gimnázium között, az utóbbit ünneplőben.

Nem mindenki vállalta a küzdelmet a kettesért, pl. Tamás sem. Pedig „Gazsi” nagyon hiányolta a csapatból. Olyannyira, hogy egy tanulóért küldött a kollégiumba, egy mássikkal a Szentháromság (Béke) téren kerestette. Ennek az esetnek is előtörténete van. Egész órán felelés volt. Tamás és Pista az utolsó padban szorongva fogta egymás kezét, mondván: „Csak most ne feleljek!” A tanteremben a légy zümmögését is meg lehetett hallani. „Gazsi” tesztelte az osztályt: borostás arcélét alulról felfelé egyszer-kétszer végigsimította (mint annyiszor), és ha hallható volt a szőrök sercegő suhogása, akkor láthatóan elégedett volt a fegyelmi légkörrel. Ezt a csendet szakította félbe Tamás. Ki tudja milyen megfontolásból, elengedte Pista kezét, s miután elindult az utolsó időfutamban, s ez feltételezhetően némi reményt ébresztett benne, hogy megúsza a felelést, szólásra jelentkezett. „Tanár úr, nekem még

A visszaemlékezésben szereplő osztály érettségi tablója (Kasziba István a 2. sorban az első, a szerző a 3. sorban a 7.

nincs jegyem!” Közleedtünk a II. félév vége felé, s legtöbbünknek már 4-5 jegye is volt. „*Tapír*” hátralapozott a naplóban, és csakugyan... „*Jöjjél, kedves mester!*” – szólt az invitálás. „*Szorítsatok Tomikának helyet!*” Akkor a táblánál már ketten dolgoztak. Harmadolták a táblát, és Tamás dolgozhatott. Megoldotta a feladatot. „*De van ennek a feladatnak egy másik megoldása is, ha lennél kedves, mester, vázolni!*” No, itt Tamás elakadt. „*Ez egy elégtelen. Hozd ki a füzetedet! Nincs kész a házi feladatod? Ez egy másik elégtelen.*” Tamás a haját tépve dühöngött a helyén, miközben az osztály már a szöveges feladaton dolgozott. A dühtől fogalma nem volt róla, hogy mi folyik körülötte, arról nem is beszélve, hogy milyen feladaton dolgozik az osztály, miközben szól a tanári utasítás: „*Folytasd, Tomika!*” Tamás nem tudta folytatni. Beíratott a harmadik elégt-

telen is, mondván: „*Lehet itt jegyet szerezni...!*” Egy percnyi felelőtlenséggel, s mintegy nyolc percnyi erőfeszítéssel tudott bekerülni Tamás barátom abba a csapatba, amelyért mi legalább két hónapot „dolgoztunk.” Ha élt volna a lehetőséggel, de ő nem élt vele. Sőt, annyira megsértődött, hogy azóta sem tudjuk, elégtésgizett-e, egyáltalán mi lett vele. Lehet, hogy „*Gazsi*” még mindig kereseti? Vagy csak úgy hiszi, hogy keresik? Ennyit a nevelő hatásról...

Pista rendkívül megaláztónak érezte azt a helyzetet, amelyet diákként meg kellett élnie, s ennek többször hangot is adott. Engem szórazottattak azok a képtelenségek, amelyeket „*Gazsi*” előadott, pl. a tanuló sikertelen feladatmegoldása kapcsán mondott hasonlókat: „*Egy kiszuperált cirkuszi ló pillanatok alatt kikopogja ezt a szerény végeredményt!*” vagy: „*Ha egy kóbor egérkét beletesznek egy cent-*

rifugába, és megpörgetnek 3600 fordulat/sec, kapásból köpi ezt a szerény végeredményt.” Azt én is kezdtem unni, hogy velem is szórazok, de nem éreztem igazságtalannak, mert megértettem, hogy jópofának szánt megnyilvánulásommal túllőttem a célon. Azt viszont én is példátlanak tartom, hogy még az utolsó lehetőséget is megragadva, a fél iskola előtt megalázt bennünket. De nem csak bennünket, mert mint hallottam, még néhány évig folytatta ezt a lesújtó gyakorlatot, amelyet a mi osztályunkkal tesztelt.

Ma sem értem, hogy ezzel mi volt a célja, egyáltalán mi volt az értelme. Egy józanul gondolkodó tanárnak tudnia kell, hogy csak addig van hatalma tanítványai fölött, amíg a katedrán áll, s az marad belőle, ami emberi. Bár az embertelenséget is megőrzi az emlékezet. ■

„Az igaz ember pedig hitből él”

Mayer István

■ A 2023-as őszi évad kezdetén új színdarabot mutatott be az éppen megalakulásának 20. évfordulóját ünneplő bajai *Rábl Színpad és Zenei Közösség*. Ismét filmet adaptáltak, mégpedig egy bennfentes körökben kultuszfilmként kezelt alkotást, *Anders Thomas Jensen Ádám almái* című művének feldolgozását. A társulatvezető, *Dely Géza* felvezetőjében a fekete komédia műfajába sorolta az Ádám almáit, ám a történet korántsem vidám.

A cselekmény kezdetén megismerkedhetünk a börtönből frissen szabadult, neonáci nézeteket valló *Adammal* (*Csanádi László*), akinek öt hét közmunkát kell végeznie az *Ivan* tiszteletes (*Tóth Dániel*) által vezetett közösségben. A

türelmetlen bűnöző csak túl akar esni a kötelező büntetésen, ám a lelkes *Ivan* próbál neki célt adni. A feladatot végül *Adam* magának határozza meg: a templomkert büszkeségének, az almafának gyümölcséből süt lepényt, amint az megérett. *Ivan* környezetében csupa korábbi – vagy jelenleg is aktív – bűnöző él. *Gunnar* (*Császár Zoltán*) korábban nőket rabolt el, *Khalida* (*Szalai Natália*) benzinkutakat fosztott ki (ügylve arra, hogy a megfelelő társaságot károsítsa meg). Később csatlakozik hozzájuk a gyermeket váró, alkoholista *Sarah* (*Debreceni-Schaffer Rebeka*). A cselekmény elején még *Poulnak* (*Ghanim Tamás Lutfi*), egy koncentrációs tábor egykori őreinek sorsát is követhetjük.

Nem könnyű megmondani, hogy *Adam* vagy *Ivan* a főszereplője a darabnak. Mindketten bizonyos fejlődésen mennek keresztül a dráma során, ugyanakkor jellemük sok tekintetben gyökeresen eltér egymástól. *Adam* szinte végig kívülállóként tekint magára, *Ivan* pedig örültnek tartja – egyáltalán nem is ok nélkül. *Ivan* minden bizodalját Istenbe helyezi, noha élete tragédiákkal van tele. Kitaró hitében a sok szenvedést a Sátán kísértésének tulajdonítja. Az előadás előtt a nézőközönség *Jób* könyvének bevezetését találhatta meg az újonnan átadott színházterem székein. Egyértelmű utalás ez a Biblia egyik legnehezebben elfogadható részére, és persze maga a színdarab is rájátszik erre: *Adam* cellájában az

Ivántól kapott biblia mindig e könyvnél nyílik ki.

Természetesen Adam és almái is utalnak a Teremtés könyvére. Adam a darab során felveszi a Kísértő szerepét, és egy időre sikerül is elérnie, hogy Ivan elbukjon a hitében. Nem lenne azonban a műfajhoz méltó a letargikus befejezés: egy többé-kevésbé pozitív lezáráshoz valódi csodára van szükség, és az be is következik.

Ivan nem hisz az emberi gonoszságban, sem abban, hogy Isten bünteti; annak ellenére sem, hogy élete egy gyengébb hitű embert már rég az öngyilkosságba hajszolt volna. Ahogy ez meg is történt a feleségével is, aki nem tudta elfogadni, hogy fiuk súlyos fogyatékossgal, teljesen bénán született. Ivan gyermek- és ifjúkora egyaránt traumák sora volt, és elhatalmasodó tumora miatt jövőbeli kilátásai is riasztóak. Ám ő sajátos módon oldja meg a traumákkal való szembesülést: tagadja a nyilvánvalót. Hisz abban, hogy felesége halála szerencsétlen baleset volt, gyermeke teljesen egészséges, és abban is, hogy pártfogoltjai értékes tagjai lehetnek a társadalomnak.

Adam teljesen más utat jár be. Komoly élelenezései vannak társaival szemben – a „paki” Khalidával különösen hadilábon áll, de Gunnar kleptomániája sem javít a dolgon –, ahogy azonban fokozatosan tudomást szerez az Ivan által hordott kereszttről, egyfajta szimpátiát is kezd érezni iránta. Ám ez sem akadályozza meg abban, hogy kis híján megölje a tiszteletest. Figyelemre méltó viszont, hogy teljesen elveszti a közösségtudatát neonáci bandatársaival, akik olykor a templom közelébe mennek.

Adaptáció esetén elkerülhetetlen, hogy az új rendezést összevegyük a forrásművel. Ezen előadás esetén ez különösen izgalmas, mert Dely Géza rendező igen bátran nyúlt hozzá az alapanyaghoz, például némely karaktert átértelmezett, illetve elhagyta a film megnyugtató, utolsó jelenetét, amely véglegesíti a feloldást (feloldozást?) Adam számára.

Adam nagyjából az a figura, akit a filmben láthatunk, Csanádi László ügyesen bánik a „goromba” (Ivan kedves szavajárása), önző és kegyetlen bűnöző karakterével, játéka meggyőző. Ivan (Tóth Dániel) ellenben nagyon más, mint a film szikár, láthatóan gyötrődő főhőse (őt a vásznon Mads Mikkelsen alakítja, akit számos hollywoodi produkcióból is ismerhetünk). A Rábl Színpad Ivanja viszont joviális, életvidám alak, aki elégedett az életével; őszintén, szívvel szereti pártfogoltjait, még Adamot is, pedig ő igazán nem sok okot ad erre. Amint az várható, idővel napvilágot lát élethazugsága, Adamnak „hála”, ő is átérzi. De – amint a Rómaiakhoz írt apostoli levélben

olvashatjuk: „*hogy egy embernek engedtlensége miatt sokan bűnössé váltak, egynek engedelmisségéért sokan meg is igazultak. Közben azonban belépett a törvény, hogy vele szaporodjék a bűn. Ahol azonban elhatalmasodott a bűn, túláradt a kegyelem*”. Igen, az engedelmes Ivant bűnösök vették körül, ám az ő keresztje, önfeláldozása hite szerint megváltotta bűneiket. Persze, ezt fenntartásokkal kell fogadni, hiszen a közösség a korábbi formában nem marad fent, ám Adamból ha nem is jó, de talán jobb ember lett.

A Császár Zoltán által alakított Gunnar nagyjából megfelelhető filmbéli társának, és itt nem a fizikai megjelenésre gondolok. Gunnar zárkózott, magának való, csak a Sarah-hoz fűződő felemás (ivó-cimbora, szerető, fogoly) kapcsolata mozdítja ki a melankóliájából. A Khalidát játszó Szalai Natália egy a filmben férfi által alakított figurát alakított. Az ő esetében – bár az Adammal szembeni végletes ellentéte kevésbé jött át – is meggyőző alakítást láthatunk, és ő is egyike volt az újraértelmezett szereplőknek. A filmbéli Khalid meglehetősen passzív szereplő, míg a színpadi Khalida valóságos energiabomba. A helyi orvos (*Éber Kata*) színpadi munkáját látva nekem személy szerint az ő esetében zavaró volt a „nemváltás” (melyet természetesen leginkább a társulat összetétele indokol). Játékában önmagában nem volt hiba, mégis olyan érzésem volt, mintha egy férfi lelket látnék női testbe bújva.

A filmet újra megtekintve őszintén sajnálom, hogy a záró jelenet kimaradt a produkcióból. Igaz, az előzmények a megfelelően adagolt humorral kevésbé tűntek megrázónak, a történet lezárása itt lényegesen nyitottabb marad. Mindent egybevetve nyugodtan kijelenthetjük, hogy ismét egy színvonalas, értékes

Bácskai Napló

Fotók: Kelemen Áron

előadást tekinthettünk meg, amely mind a filmet kedvelő, mind az azt nem ismerő közönségnek színvonalas szórakozást nyújt, és nem mellesleg mély gondolatokat ébreszt benne. (*Ádám almái. Fekete komédia Anders Thomas Jensen filmje alapján egy felvonásban. Baja, Belvárosi Közösségi Ház, 2023. szeptember 8. Rendezte: Dely Géza*) ■

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

**Ady Endre Városi Könyvtár,
Munkácsy Mihály utca 9.
Cserba Optika,
Batthyány Lajos utca 18.
Tourinform Iroda,
Baja Marketing Kft.
Szentháromság tér 11.
Gazdabolt
(Baja, piacssarnok)**

Szezonja van: a füge

Szünder Dezső

■ E havi számunkban egy itthon még csupán néhány éve honos, különleges növényt szeretnék bemutatni az olvasónak. Akik 1970 előtt születtek, azoknak biztosan ismerős lesz az alábbi történet, amelyre már szinte nosztalgiával tekintünk.

Az 1980-as években járunk. Azokban az időkben, amikor hazánk még kissé bezárt arcát mutatta. Ismeretlen volt a minden évben külföldön nyaralás – se pénz, se engedély nem volt rá –, hosszú éveket vártunk egy új kocsira, amely persze nem nyugati volt, hanem a szocialista ipar terméke, szigorúan a „baráti” országokból származó. Mintha mindenki és minden egyforma, uniformizált lett volna, manapság erre visszagondolni nem lehet mással, csak nosztalgiával. Ha ebben az időszakban a kis falun élő, ott cseperedő gyerek zöldséget, gyümölcsöt szeretett volna, nem a boltba, hanem a kertbe ment, és kiszolgáltatta magát. Bőség és változatosság volt akkoriban is persze, csak kicsit másképp: kenyérből létezett az 1 kg-os és a kétszer ekkora, esetleg fel is lehetett szeleteltetni. Volt isteni kifli, zsemle, de barna kenyérről, teljes kiőrlésűről és egyéb minden mentesről még csak nem is hallottunk, és nem is hiányzott senkinek. Zöldségből és gyümölcsből sem szenvedtünk soha hiányt: minden megvolt a kis kertben, amire szükség lehetett. Ami nem termelt meg, vagy nem úgy sikerült éppen az adott évben, azt nem ettük. A kertbe jártunk eperért, málnáért, a fáról ettük mosatlanul (és néhányszor türelmetlenül) az alig érett sárgabarackot, alig vártuk a mindig későn érő szilvát, kuriózumként tekintettünk a ribizlire, engem például nagyon kellemes és nosztalgikus emlékek fűznek a fekete fajtájához. Végül, már sokszor késő ősszel örömmel vertük le a fáról a körtét, szedtük össze a diót, amiről tudtuk, mielőtt a karácsonyi zserbóba kerül, meg kell pucolni, meg kell darálni, meg készen érkezik...

Ha már a télnél tartunk: amikor már nem okozott maradandó élményt a hazai befőtt – bár édesanyám rumos meggyét azóta is számtalan alkalommal emlegetem – akkor egy évben egyszer lehetett déligyümölcsöt is enni. Banánt és narancsot leginkább csak karácsonykor. Ez utóbbiakat csak korlátozott mennyiségben: előre fel kellett hozza iratkozni, és keveseknek jutott belőle 1-2 kg-nál több, amit aztán otthon féltett kincsként őrizgettünk, bár a legszívesebben azonnal felfaltunk volna. 2023-ból vissza-

tekintve meglehetősen mulatságosnak tűnik mindez, hiszen ma ezeket a déligyümölcsöket akkor vásároljuk, amikor csak szeretnénk, és annyit, amennyit akarunk. A banán-narancs duó mellé aztán idővel bekúszott az akkor még csak asztalt formában kapható füge is. A rendszerváltozással – és persze éghajlatunk gyökeres megváltozásával – pedig kinyílt a világ, ma már minden kapható, csak tudjuk, hol keressük. A melegebb klíma kapcsán pedig fokozatosan megjelentek az eddig csak a Európa déli részén, Afrikában megtalálható gyümölcsök kiültethető változatai: nem egy háznál lehet már citromfát találni, akinek pedig az jutna eszébe, hogy friss fügét enne otthonában, már azt is megteheti. De még ennél is van tovább: hazánkban néhány ember már kereskedelmi célzattal természetesen fügét. Nemrég olyan helyen jártam, ahol több mint 10 éves fákról lehetett szüretelni ezt a finom és egészséges gyümölcsöt, nem is csak egyetlen fajtáját.

A füge ugyanis fajtában és változatokban gazdag faj, természetesen pedig szinte mindenhol lehetséges már itthon is. Fagyűrő képessége igen jó, a nem túl hosszú ideig tartó -15 °C-ot is képes károsodás nélkül átvészelni, egyes fajok pedig a -40 °C-ot is túlélnek. Aki nem szeretne kockáztatni, bátran ültetheti nagy dézsába is, a növények ez esetben persze nem lesznek soha olyan szépek, hiszen a gyökerek növekedése korlátozott.

Déligyümölcs lévén ültetése napos helyre ajánlott, egyébként talaj iránt pedig korlátozottan igényes csak, szinte mindenhol megél. Hazánkban 3-6 m magas cserjévé fejlődik, így olyan helyre érdemes ültetni, ahol később sem lesz útban, bár metszéssel könnyedén karbantartható a növekedése. Gyümölcse nyár végétől a korai fagyok megjelenéséig szüretelhető, de csak a tökéletesen beérett gyümölcsöt szedjük le, mert ez a gyümölcs csak korlátozottan utóérett, ha éretlenül kerül betakarításra, soha nem ér be.

Mint a gyümölcsök általában, a füge is számtalan kedvező élettani hatással rendelkezik. Ezek közül talán a legfontosabb, hogy a növény kb. 28%-a rostokból áll, bizonyítottan csökkenti az LDL koleszterinszintet, segít fenntartani az egészséges

vércukorszintet. A füge felhasználása igen sokrétű, csak meg kell ismerkedni vele: készíthető belőle főfogás csirkével, remek lekvár főzhető belőle, kitűnően aszalható aszalógépben vagy sütőben, és számtalan édesség készülhet belőle a karamellizált fügétől az idei országtortáig.

Jöjjön most egy olyan süteményrecept, melyet akár kezdő háziasszonyok is bátran elkészíthetnek, egyáltalán nem bonyolult felhasználása ennek a nagyszerű gyümölcsnek.

Füges frangipane szelet

A süteményünk összeállítása előtt 30 perccel tegyük a fagyasztóba 200 g lisztet és 120 g vajat. Fél óra leteltével a liszthez adjunk hozzá 60 g porcukrot, egy csomag vaníliás cukrot, csipetnyi sót és negyed teáskanál sütőport. A vajat vágjuk apró kockákra, és két tenyerünk segítségével keverjük morzsásra a lisztes keverékkel. Akkor jó, ha már nem látszanak benne a vajdarabok, és nem ragad a kezünkhöz és az edényhez sem. Adjunk hozzá egy kanál rumot, egy egész tojást, és gyors mozdulatokkal gyúrjuk össze. Csomagoljuk fóliába, és tegyük egy órára hűtőbe. Egy óra elteltével nyújtuk ki lisztezett felületen kb. 25×10cm-re, és terítsük egy kivajazott, lisztezett tepsibe.

Tegyük egy tálba 120 g mézet, adjunk hozzá kevés vanília aromát, 100 g lágy vajat, 50 g tejszínt, keverjük simára. Tegyük bele 100 g őrölt mandulát, 2 db tojást egyenként elkeverve, majd a legvégén egy csomag vaníliás pudingport. Keverjük össze alaposan, majd öntsük a tésztára a keveréket. A tetejét rakjuk ki félbevágott fügékkel, vágott felükkel felfelé. 150 °C-os sütőben, légkeveréssel süssük 50-55 percet, sütés után a tetejét kenjük meg olvasztott mézzel, és hagyjuk teljesen kihűlni a formában.

Tálaljuk porcukorral megszórva vagy egy kanál felvert tejszínhabbal a tetején. Jó étvágyat kívánok! ■